

Universitat
de les Illes Balears

TRES ITINERARIS DIDÀCTICS PER ALUMNES DE 1R I 2N CICLE D'E.S.O A SANTANYÍ.

FRANCISCO JOSÉ HIDALGO MOYA

Memòria del Treball de Fi de Màster

Màster Universitari FORMACIÓ AL PROFESSORAT
(Especialitat/Itinerari de Geografia i Història)

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic: 2016-2017

Data 19 de Juliol de 2017

Nom Tutor del Treball: JORDI PONS BOSCH

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Índex

1. Introducció: justificació	4
2. Metodologia	5
3. Objectius.....	6
4. Estat de la qüestió:	8
4.1. L'itinerari didàctic, element per treballar les ciències socials.....	8
4.2. La història local.....	12
5. Desenvolupament de la proposta didàctica:	17
5.1. Metodologia	17
5.2. Relació dels continguts amb el currículum	19
5.3. Estructura de l'itinerari	20
5.3.1 Activitats anteriors	21
5.3.2. Activitats posteriors	22
6. Itineraris didàctics	25
6.1. Itinerari 1: Els jaciments arqueològics de Santanyí.....	25
6.2. Itinerari 2: Les fortificacions del terme de Santanyí.	30
6.3. Itinerari 3: Cala D'or, història d'un poble.....	34
7. Conclusions.....	39
8. Bibliografia:	42
8.1. Referències bibliogràfiques	45
8.2. Recursos web per treballar els annexos:	45
8.3. Imatges de Google Maps:.....	46
9. Annexos.....	48
9.1. Annex 1: Els jaciments arqueològics de Santanyí	48
9.2. Annex 2: Les fortificacions de Santanyí.....	74
9.3. Annex 3: Com destacar els béns culturals de Cala D'Or?	96

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Resum.

Aquest treball té com objectiu presentar tres itineraris didàctics com a recurs per treballar les ciències socials tant a les aules com fora d'elles.

Les tres propostes es duen a terme al primer cicle de secundària (1r i 2n d'ESO) i al segon cicle; a més, es troben ubicades dins els continguts curriculars. Es treballaran els elements històrics del municipi de Santanyí: les fortificacions, el poble de Cala d'Or i els jaciments arqueològics. Tots aquests elements ajudaran a conèixer la història local dels habitants de Santanyí i els seus voltants.

Paraules clau: itinerari didàctic, història, Santanyí, recurs educatiu

Abstract.

This study aims to present three didactic itineraries as a resource for social science to work both in the classroom and beyond.

The three proposals can be carried out in different courses at HighSchool and we can located it with in currículum content. They will work the historical elements of the municipality of Santanyí: the fortifications, Cala d'Or town and archeological sites. All these elements help to know the local history of the habitants of Santanyí and the surrounding area.

Keywords: didactic itineraries, history, Santanyí, educational resource

1. Introducció: justificació

Les propostes didàctiques presentades en aquest treball corresponen a l'especialitat de Geografia i Història en el marc del Màster de Formació al Professorat com a treball final.

Primer de tot, m'agradaria explicar les raons més personals que m'han portat a elegir aquesta temàtica pel meu treball de final de màster en front d'altres. Les primeres reunions amb el meu tutor varen estar enfocades en elegir el tema més adient; la meva primera idea era tractar el cinema a les ciències socials però és una qüestió bastant treballada aquests darrers anys, la qual cosa em va suposar cercar-ne un altre i conjuntament amb en Jordi vàrem pensar en la realització de tres itineraris didàctics per el municipi de Santanyí, del qual som originari. Havia sentit parlar d'ells a altres companys del màster, però no sabia exactament en que consistien; no obstant, un cop treballats articles, revistes i llibres especialitzats penso que és un gran tema per presentar-ho com a treball final de màster ja que les tres propostes tenen diferents metodologies i surten una mica de l'estructura dels itineraris corrents.

Deixant de banda el vincle emocional que m'uneix amb els seus voltants, penso que Santanyí i els seus pobles tenen un gran component cultural que no està suficientment explorat i que no ens permet gaudir de tots els béns històrics que posseeix el terme. D'aquesta manera, treballar els itineraris didàctics pels alumnes, m'ha servit també a mi per adquirir nous coneixements del lloc on visc dels quals no era conscient.

Si això no fos suficient, que no hi hagi una base didàctica forta sobre el municipi amb totes les seves possibilitats, ha estat un dels factors que m'ha fet decidir-me per dur a terme i treballar diferents itineraris didàctics; no només els tres que aquí exposo, aquest treball podria ser un punt de partida per realitzar-ne d'altres semblants, apropar-los a la gent i poder gaudir d'una experiència enriquidora tant pels alumnes com també per les persones del municipi que sentin curiositat per la història que els envolta. El coneixement que es troba als llibres o als arxius no sol cridar l'atenció de la gent però els itineraris didàctics posseeixen la gran avantatja de portar el coneixement d'una forma més dinàmica i atractiva.

2. Metodologia

Després d'aquesta petita argumentació, em dispenso a presentar la l'estructura que utilitzaré durant el treball.

Primer de tot, exposarem els diversos objectius que pretenem assolir amb la realització del treball mencionat. Posteriorment, elaborarem un estat de la qüestió el qual està directament lligat a la base més teòrica de la feina ja que conté les referències bibliogràfiques i la bibliografia que són essencials per tenir un bon fonament sòlid per tractar el contingut i aplicar-ho a les diverses propostes. Seguint amb la part més teòrica del itinerari didàctic (avantatges, inconvenients, resultats, experiències, etc.), hem de tenir present la documentació que cal emprar sobre la història local de Santanyí ja que ens ha de servir com a punt de partida per el material facilitat a l'alumnat. A continuació, hi haurà una explicació de la proposta didàctica amb la metodologia, la ubicació dels itineraris al currículum, l'estructura de recorregut i les activitats realitzades.

Pel que fa al tema propi, esmentar que les propostes didàctiques tindran un mateix esquema general de presentació canviant només el fons i no la forma de cada una d'elles, doncs això permetrà seguir la lectura del treball de la forma més senzilla tot i que hi hagi tres itineraris de temàtica diferent.

D'aquesta forma els tres itineraris tractaran aspectes bastants diferents: per una banda, l'itinerari temàtic referent als jaciments arqueològics del municipi (Prehistòria), l'itinerari temàtic enfocat en les fortificacions del municipi de Santanyí, les quals es troben dispersos per tot el terme (originaries de l'època Medieval i època Moderna) i per últim, el poble de Cala d'Or amb els seus edificis primerencs i l'inici del turisme (Època Contemporània).

3. Objectius

Al llarg d'aquest treball pretenem mostrar una sèrie d'objectius, un general i altres específics, els quals s'intentaran complir durant aquesta investigació; a les conclusions es faran referències sobre si s'han assolit o no aquests objectius i si hem de treballar altres elements per tal d'aconseguir adquirir-los.

Com a objectiu general, voldria defensar la història local present als itineraris didàctics els quals són una nova font metodològica que els darrers anys ha anant demostrant l'eficàcia de les seves activitats així com la gran capacitat per motivar als alumnes a aprendre fora de les aules sense que hi hagi darrera un text que els hi sembli pesat i inútil. Amb els itineraris didàctics els alumnes aconsegueixen assolir diferents competències que a una aula difícilment es poden treballar. A més, aquests itineraris no només poden servir pels alumnes dels centres i les escoles de Santanyí, sinó que pot arribar a tenir una finalitat major essent útil per altres instituts o per les persones que visiten el nostre municipi per la seva riquesa cultural. Per tant, fusionar conjuntament aquesta nova metodologia amb la història local d'un municipi és una bona forma d'adquirir nous coneixements ja que moltes vegades no som conscients de tot el que ens envolta.

Respecte als objectius específics i un dels principals d'aquest treball és apropar als alumnes als fets històrics que han passat al seu voltant, concretament al seu propi municipi. D'aquesta manera, petits elements que abans consideraven quotidians passen a formar part del seu nou saber, pràcticament sense que ells siguin conscients de que estan aprenent. Em refereixo a que els itineraris didàctics permeten que el coneixement sigui dinàmic, és a dir, que l'alumnat s'allunyi realment del llibre de text o les presentacions magistrals dels professors visitant els components dels trajectes didàctics i essent protagonista, la qual cosa permet aprendre des d'un altre punt de vista, i per tant, aconseguim que deixin d'associar només els llibres amb el coneixement i vegin que els fets històrics també transcorren a prop seu, és a dir, que la història pren vida pròpia.

En segon lloc, un aspecte important transmès durant el màster és que el docent sigui l'impulsor de la iniciativa personal de l'alumnat. Tot i habitar a

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

diferents pobles de la zona, molts d'ells no tenen coneixements sobre els fets històrics que han ocorregut des del naixement de la vila de Santanyí degut a que els actuals currículums dels centres de secundària estan enfocats en explicar la història des d'un caire general sense que hi hagi una assignatura corresponent a la microhistòria del seu propi poble. Per això, el desenvolupament d'activitats relacionades amb els monuments o elements aquí assenyalats és fonamental i per tant, ha de ser el professor qui actuï de guia i consultor perquè l'alumne desperti la seva iniciativa i vulgui aprendre i descobrir nous coneixements per si mateix, i encara millor si els fets històrics per descobrir es troben tan prop d'ells.

En tercer lloc, molt relacionat amb l'anterior punt, és inculcar als alumnes valors morals, cívics, mediambientals i també referents a tenir cura del patrimoni històric-artístic de la zona. Hem de saber educar als nostres joves alumnes seguint una sèrie de pautes per tal de no destruir de forma involuntària o voluntària el nostre patrimoni cultural, assenyalant la facilitat amb que es pot fer malbé. D'aquesta forma aconseguirem formar futurs ciutadans que tenen cura del llegat cultural i històric que té el seu municipi i a aprendre a defensar-ho dels perills del món globalitzat: turisme massificat, despreocupació política, etc.

En quart lloc, m'agradaria tenir present la intenció d'atendre la diversitat de l'alumnat que trobem a les aules de secundària, la qual cosa ens porta a utilitzar una metodologia concreta a les propostes. Per això, el treball cooperatiu o els mètodes innovadors han de ser els punts de partida per realitzar les activitats tan dins i fora de l'aula.

4. Estat de la qüestió:

El sud-est de Mallorca té una gran quantitat de material històric; cal recordar grans centres prehistòrics com Ses Païsses o L'Hospitalet Vell ubicats als municipis d'Artà i Manacor respectivament com exemples més significatius. El terme de Santanyí no és una excepció, ja que podem trobar vestigis que van de la Prehistòria fins l'època Contemporània; no obstant, és poc tranquil·litzador veure com molts de béns culturals estan poc protegits i aquells que estan conservats i, al manco, catalogats per les institucions no compten amb la difusió necessària pels alumnes del municipi. També cal destacar el poc material didàctic que trobem tot i que sí hi hagi investigacions i treballs acadèmics de la zona. Aquest fet és un dels elements que expliquen la gran distància que hi ha entre els alumnes (possibles futurs investigadors) i els coneixements que hi ha amagats al seus voltants, els quals no es troben al seu abast ja que estan explicats en un llenguatge difícil d'entendre per ells durant la seva adolescència.

Aquest apartat està dirigit a tractar aquella bibliografia que sigui important en el camp educatiu i tingui com a recurs pels centres de secundària els itineraris didàctics, és a dir, veurem com ha anat evolucionant la metodologia dels recorreguts i es farà esment a totes aquelles publicacions adients que hagin tractat el tema des d'un caire més teòric. Finalment, també es justificarà la utilització de la història local com a recurs i tractarem els articles o investigacions que podem trobar respecte a la història del terme de Santanyí.

4.1. L'itinerari didàctic, element per treballar les ciències socials

Fóra de les nostres fronteres, els "itineraris didàctics" tenen el seu punt de partida als EUA els quals varen ser els principals precursors de les sortides didàctiques, sobre tot enfocant els recorreguts pels diferents museus del seu país. No obstant, les visites ocasionals al centres museològics no resulten les més apropiades però han anat evolucionat fins arribar als itineraris didàctics d'avui en dia (Bermúdez i Cura, 2011).

Particularment a Espanya, sobre tot amb l'impuls que durant el primer terç del segle XX van donar a aquesta estratègia didàctica els krausistes i la *Institución Libre de Enseñanza*, la realització de sortides fora de l'institut i

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

especialment la tècnica de l'itinerari didàctic varen constituir uns recursos que es troben al llarg de la història de l'educació, i a més, es troben referències de la seva utilitat en molts dels autors i moviments pedagògics més innovadors i crítics (Fuertes & Cantó, 2015).

Per una part, molts són els autors que expliquen les avantatges i característiques dels itineraris; un dels punts forts dels recorreguts didàctics és que ajuden a l'alumnat a adquirir nous coneixements de forma pràctica una vegada són assolits de forma teòrica. Em refereixo al fet de treballar de forma directa coneixements treballats amb antelació, els quals es contraposen amb les idees prèvies (encertades o equivocades) de l'alumne, la qual cosa permet que augmenti la seva competència crítica (Ávila, 2003). Aquest aspecte està estrictament relacionat amb l'aprenentatge significatiu que ha d'adquirir l'alumne, és a dir, partint de les idees prèvies comentades avançar cap l'adquisició d'un nou coneixement (Ausbel, 2002).

Una altra de les característiques dels itineraris didàctics que ens permet tenir molt present aquest element com a recurs a les ciències socials, és la possibilitat de dur a terme amb els alumnes una metodologia per descobriment (Benejam, 2003). Aquesta metodologia resideix en ser un ensenyament actiu y fomentar la activitat intel·lectual de l'alumne, extraient coneixements nous ja elaborats i plantejar problemes perquè siguin resolts (Botet, 2014).

A més, hem de tenir present que la força de la educació resideix:

“en la utilización inteligente de tal variedad de enfoques, adaptándolos a los diferentes objetivos y a las características de los alumnos. La competencia docente surge de acercarse a niños diferentes creando un medio multidimensional y rico” (Joyce & Weil, 1985: 9).

Continuant amb el punt anterior, hem d'exposar que la utilització de l'itinerari didàctic permet apropar els coneixements que es troben fóra de l'aula als alumnes, els quals podran rebre una educació amb un aprenentatge significatiu i aconseguir una experiència immediata així com millorar la pràctica dels sabers i també les relacions amb els companys (Vilarrasa, 2003)

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

D'aquesta manera, les visites didàctiques transporten a l'alumnat a llocs històrics on aconseguiran ser capaços de captar un coneixement que no és tan fàcil d'assolir dins una aula de secundària (Anijovich & Mora, 2009)

Els itineraris didàctics i les sortides de camp:

“constituyen un ejemplo de enseñanza activa que permite iniciar al discente en el método científico de estudio y análisis de la realidad territorial trabajando la observación (directa e indirecta), enunciando hipótesis, manipulando fuentes, razonando resultados y elaborando conclusiones de forma individualizada en función de su capacidad de conceptualización y de sus intereses y motivaciones personales.” (Marrón, 2008: 435)

És a dir, els itineraris didàctics són un recurs molt útil per iniciar als alumnes a treballar el mètode científic, el qual ens permet parla de la història com una ciència social.

Per altra banda, hi ha una gran quantitat de publicacions que tracten l'itinerari didàctic com a recurs destacat per les ciències socials. Un dels més importants que he pogut consultar i que em sembla molt interessant és l'article de López de Haro F. i Serrano, J.A., (2013) el qual aborda les indicacions oportunes sobre com fer un bon itinerari. És de gran ajuda, ja que dona unes pautes a seguir i mostra diversos exemples, a més de tenir en compte la variable didàctica. Aquests autors defensen les activitats fora de l'aula no com a simples excursions, sinó com un instrument integrador i motivador per treballar diferents competències (López de Haro & Segura, 2013: 30).

Seguint el mateix argument, Sebastià i Blanes (2010) afirmen que els recorreguts didàctics constitueixen un estímul motivador per als estudiants, ja que trenca amb la rutina de l'aula i facilita la introducció de mètodes lúdics i actius en l'ensenyament. A més, destaquen que:

“los itinerarios didácticos favorecen el tratamiento de contenidos procedentes de diversos campos de conocimiento” (Sebastià i Blanes, 2010: 113).

A més, l'educació a través dels elements patrimonials d'un lloc concret i específicament del lloc on viuen els alumnes, permet que els futurs ciutadans tinguin més cura per allò considerat de bé cultural. Per tant, els

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

alumnes poden veure la importància d'aquest patrimoni en la creació de nou coneixement (Giménez *et al.*, 2015)

Si més no, també trobem una sèrie de contrapunts a tenir en compte a l'hora de triar l'itinerari didàctic com a recurs per les ciències socials. Molts de docents troben que sortir fóra de l'aula pot resultar negatiu pels alumnes, ja que molts d'ells veuen les sortides com un simple fet puntual. A més, molt d'ells tracten les sortides com una ocasió per reduir les exigències del currículum deixant de banda els objectius didàctics (López Martín, 2007).

Deixant de banda aquestes versions una mica antiquades de professors, volem defensar la utilitat i els avantatges dels recorreguts didàctics; per tal d'aprofitar totes les seves virtuts, els principals especialistes en el tema educatiu i pedagògic insisteixen en la necessitat de tenir en compte una sèrie de pautes metodològiques, per tal d'anar més enllà de ser una experiència aïllada de la resta d'activitats d'aula (Frieria, 2003; Ballesteros, 2003).

Una de les primeres pautes o fases a tenir en compte durant la realització d'un itinerari didàctic té a veure amb la presentació dels objectius cap als alumnes, com per exemple explicar que no és una simple sortida o excursió, i sobre tot, despertar en ells la curiositat. Una activitat inicial seria realitzar una pluja d'idees per esbrinar de quin coneixement partim i veure les capacitats dels alumnes (Àvila, 2003)

Seguidament, un cop iniciat l'itinerari i després de l'observació *in situ* del primer element a observar, la segona fase té a veure amb la realització d'activitats relacionades amb l'ítem. Durant aquesta part de l'itinerari, l'alumnat ha de ser el protagonista i el paper del docent queda relegat a ser un guia o un suport per resoldre dubtes. Les activitats més adients pels alumnes són aquelles que serveixen per identificar, observar o relacionar elements estudiants a la fase anterior (Spiegel, 2006).

Finalment, tot recurs per l'aprenentatge dels alumnes ha de ser avaluat d'una forma o una altra; aquesta fase té el mateix caràcter imprescindible que la resta, ja que ens permet tenir una referència del nivell adquirit pels nostres alumnes i si realment han assolit els coneixements que volíem ensenyar (Corral Jérez, 2017). Les activitats més comuns que es solen

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

utilitzar per realitzar aquesta darrera fase tenen caràcter visual com vídeos o també murals de grup (Ávila, 2003).

Totes aquestes passes metodològiques o fases que hem de seguir per dur a terme la estructura de l'itinerari han de estar integrades al currículum propi la qual cosa permetrà a l'alumnat aconseguir assolir un coneixement més concret. A més, l'aprenentatge per descobriment o la millora de la capacitat crítica i reflexiva són unes de les característiques principals que seran assolides utilitzant l'itinerari didàctic com a recurs (Arroyo, 2013; Benejam, 2003).

No voldria deixar de parlar de les noves tecnologies que ens poden ajudar a aproximar encara més el coneixement dels itineraris didàctics als nostres alumnes, els quals cada vegada amb més precocitat integren a la seva vida les TIC com a forma de conèixer el món (Cambil, 2010). Utilitzar les noves tecnologies com eines per millorar la metodologia actual, serveix perquè el món de l'educació vagi evolucionat i millorant molts d'aspectes.

4.2. La història local

En aquest punt de l'estat de la qüestió és important remarcar la importància de la història local com element cada vegada més present a les ciències socials i dins aquest treball.

Duent a terme un anàlisi exhaustiu de la història local d'un poble o d'un municipi com és el cas de Santanyí, podrem intentar entendre la vida quotidiana dels seus habitants, i per tant, concentrar els nostres coneixements i aplicar les nostres competències a un lloc més reduït (Martínez, 2003).

En general, la història local no ha tingut una gran cabuda entre els historiadors professional degut al seu poc "rigor" acadèmic. No obstant, és a nivell local on es pot conèixer a fons el teixit històric d'un país, com per exemple estudiant els registres parroquials, podríem percebre el grau de falsedat i ocultació de dades relacionats amb greus problemes fiscals (Hernández Cardona, 1997; Prats, 1996).

La història local pot:

“constituir un punto multidisciplinar para el aprendizaje por descubrimiento, ya que la selección de elementos para el trabajo próximos al alumno puede

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

ser más motivador y significativo. Así, los estudios de historia local permiten que los alumnos se den cuenta de que elementos existentes a su alrededor son fuentes interesantes para la comprensión de la Historia” (Garcia & Garcia, 2011: 165)

Així doncs, els temes de història local són molt recomanables per les possibilitats que comporta el seu tractament al tenir al seu abast un gran nombre de vestigis urbanístics, documentals, orals, etnogràfics i de tot tipus que poden ser posats al servei del treball didàctic (Hernández Cardona, 1997; Prats, 1996).

La història local permet que els alumnes siguin conscients que les restes visibles al nostre voltant i els documents que hi trobem a una parròquia, a l'ajuntament o a la premsa local, són fonts interessants que poden ser utilitzades per la comprensió de la història. A més, desperta en ells la curiositat per la exploració històrica de l'entorn, fomentant l'interès per el descobriment del passat; la història local és motivadora perquè uneix allò conegut amb allò desconegut. Si no fos poc això, ajuda a que reconeguim el que són béns patrimonials, i per tant, fomenta l'educació cívica induint al respecte i la valoració d'aquests béns (Prats, 1996).

Julia Murphy (2011) destaca el paper de la història local amb els seus pros i contres. Per una banda, es seguirà necessitant realitzar un anàlisi dels riscos i demanar el permís als pares, però estudiar la arquitectura local, per exemple, es una activitat gratuïta. Haurà alumnes que passin diàriament al costat dels mateixos edificis però és la nostra feina idear una forma de que vegin allò que realment volem que vegin.

D'aquesta forma, els itineraris que reuneixen ítems culturals d'un punt concret com podrien ser seus jaciments arqueològics, poden resultar ser un altre recurs educatiu utilitzable per treballar les ciències socials (Ballesteros, 2003).

Un cop vista la importància de la història local com a recurs per les ciències socials, a continuació m'agradaria comentar els diferents estudis, publicacions i articles que m'han ajudat a realitzar les activitats pels alumnes; tots ells fan referència a treballs de caràcter històric que tenen a veure amb el terme municipal de Santanyí però sense ser del punt de vista didàctic sinó acadèmic.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Primer de tot, Mn. Bauçà i Adrover (2006)¹ fa un recull de la herència històrica del petit poble de s'Alqueria Blanca, ubicat a pocs quilòmetres del nucli urbà de Santanyí. Tot i que la seva obra tracta temes propis de l'Edat Moderna i Contemporània, també fa referència al passat del municipi parlant per exemple, de *sa Cova de sa Madona* on es varen trobar monedes romanes o també de les torres per protegir-se dels àrabs, les quals o no existeixen o han sigut transformades pels seus habitants, la qual cosa sí que ens interessa pel nostre treball i per l'itinerari de *Les fortificacions del terme de Santanyí*.

Pel que tracta el tema de la prehistòria a Santanyí, l'article d'Aguiló (1978) publicat al butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, ens parla de les troballes de dues espases de bronze al recinte de les Talaies de Ca'n Jordi, ubicades actualment al museu de Mallorca on es poden visitar, ja que a Santanyí no hi ha un recinte especialitzat per poder-les mantenir.

Per l'itinerari 2, les fortificacions i edificis defensius, ha de ser d'interès general llegir l'obra de Segura (1992)². És un treball molt enriquidor per conèixer tant la història de Mallorca com la història pròpia del terme. Segura Salado ens explica el context històric de l'època començant pel primer terç del segle XIV fins al segle XVIII, parlant sobre tot de les penalitats del futur municipi actual a mans dels pirates així com els costos de construir diferents punts de defensa. També ens comenta diverses notícies que tenen a veure amb la torre en qüestió com per exemple, que cobraven els guardes o quins varen ser els darrers torrers de la fortificació. Finalment, fa una descripció de la torre a l'actualitat acompanyada d'una sèrie de fotografies dels anys setanta. Actualment, aquesta torre esta reconstruïda.³

També cal destacar Adrover (1978), article publicat a la Societat Arqueològica Lul·liana el qual recull totes les fortificacions que es poden visitar del municipi de Santanyí. Aquest treball presenta els edificis defensius del terme, tant aquelles que hi eren però varen ser destruïts així com els que encara es poden visitar. Com és un treball bastant antic, moltes de les que en aquell temps estaven en òptimes condicions, quaranta anys

¹ BAUCÀ I ADROVER, C., (2006) *Herència històrica de s'Alqueria Blanca. Sa Nostra, Felanitx.*

² SEGURA, J., (1992) *La torre de Cala Santanyí.* Consell Insular de Mallorca, Palma.

³ Veure fotografies a l'itinerari *Les fortificacions del terme de Santanyí.*

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

després han sofert molts de canvis. No obstant, aquest article ha sigut molt útil per tal de localitzar-ne les més adients per l'itinerari.

No podem deixar de banda el treball d'un fill il·lustre de Santanyí com és Bernat Vidal i Tomàs, cronista del poble a la meitat del segle XX. Els dos articles que aquí ens interessin parlen de les incursions dels pirates berbers a la costa de Santanyí i també un recull de documents pel que fa al Santuari de Consolació. No només això, Vidal i Tomàs va ser un historiador a l'ús, sobre tot després de la fundació del quinzenal, *Santanyí*, on participava activament tractant temes històrics de la vila com els anteriors treballs comentats.

Altres treballs molt interessants i recomanables són aquells que tracten la història de Cala d'Or, els quals m'han servit de guia per documentar-me bé per realitzar l'itinerari corresponent.

Així doncs, trobem a Vadell i Vallbona & Vallbona Bennàssar (coord.) (2009) una petita col·lecció la qual no tracta la història de Cala d'Or en sentit estricte però sí que parla de la visita i descripció de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, per exemple o un apartat de la memòria personal de Cala d'Or del propi Josep Costa, gràcies al quinzenal *Santanyí* dirigit pels seus grans amics Bernat Vidal i Tomàs i Perico Pomar, on l'eivissenc va escriure deus articles parlant de la futura vila de Cala d'Or. A més, podem trobar diferents fotografies antigues així com qualche plànol de la futura urbanització. Finalment, també trobem una sèrie de converses amb gent major que va participar d'aquells anys on el poble anava creixent.

Finalment, voldria fer un incís en la importància de la historia oral dels nostres majors. Per això, voldria afegir una gran obra que consta de dos volums escrita per Vallbona i Carrió (2007) el qual recull un conjunt de xerrades de gent major del municipi els quals han viscut gran part dels esdeveniments i canvis històrics que ha sofert el terme. En aquest treball també podem trobar diverses converses que parlen de Cala d'Or i els seus inicis, per tant, trobo que és una obra molt interessant per treballar amb els alumnes.

Hi ha altres treballs de caràcter històric que indirectament també tenen a veure amb el municipi de Santanyí, els qual ens podrien ajudar a realitzar

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

futurs itineraris didàctics. Hem de parlar de l'obra d'Antoni Vidal Ferrando (1984) durant la seva època de historiador, ja que la seva vocació és la poesia. Aquest treball ens parla de la propietat de la terra a Santanyí durant el darrer terç del segle XIX i principis del segle XX. Pot ser de gran ajuda per treballar la vida camperola al nostre municipi durant un període històric una mica convuls. També m'agradaria fer esment a l'obra de Sbert (2007) la qual tracta del caciquisme al municipi de Santanyí durant les primeres dècades del segle XX. I no ens podem oblidar de l'obra de caràcter general del Grup Serra amb la seva publicació "Guia dels pobles de Mallorca" que es va iniciar a l'any 1999 amb l'objectiu de conèixer la idiosincràsia de cada poble.

Pel que respecta al material didàctic de la zona, he de dir que no ha estat possible exposar en aquest apartat cap investigació, article o estudi referent a la didàctica o que tingui a veure amb els itineraris didàctics. No obstant, com hem pogut observar, el nucli municipal de Santanyí consta d'un gran material investigador important per fer-lo servir com a base per a futures exposicions educatives.

D'aquesta manera, finalitza el recull bibliogràfic que tracta els itineraris didàctics a les ciències socials i la història local com a recursos de caire educatiu.

5. Desenvolupament de la proposta didàctica:

Un cop explicat les referències, la bibliografia i el material utilitzat per dur a terme els itineraris, anem a explicar en què consistiran cada un d'ells. Com he dit anteriorment, la meua proposta didàctica gira en torn tres itineraris realitzables al terme municipal de Santanyí.

Als següents punts explicarem la metodologia emprada al treball, la ubicació de cada un dels itineraris als currículums educatius així com fer èmfasi a l'estructura dels recorreguts didàctics amb els seus elements característics, la qual cosa ens ajudarà a comprendre millor el seu plantejament.

Finalment, explicarem les activitats que s'han de realitzar abans de treballar *in situ*.

5.1. Metodologia

Primer de tot, un dels elements claus abans de començar és tenir en compte la temàtica adequada que es voldrà imposar a cada un dels itineraris; he comentant anteriorment que tots estan molt relacionats entre si, principalment fent referència als fets històrics del municipi de Santanyí, però cada un d'ells tracta tres èpoques ben diferenciades: Prehistòria, Edat Mitjana-Moderna i Època Contemporània.

Per tant, queda clar que la base de cada un dels itineraris és la història ja que els recorreguts educatius estan enfocats als alumnes de 1r d'ESO, 2n d'ESO i 4rt d'ESO; fins i tot es podria realitzar pels alumnes de 1r de Batxillerat el darrer dels itineraris si ens centrem seguint el currículum.

Seguidament, un cop triada la temàtica, hem de tenir present que la millora forma de construir els nostres itineraris és tenint en compte tota la recopilació bibliogràfica que es pugui aconseguir. Aquesta passa és molt important ja que ens permetrà preparar unes activitats més complexes, la qual cosa garanteix la qualitat de les diferents feines que haurà de realitzar l'alumnat a l'hora d'assolir els coneixements i els objectius.

A part de la bibliografia, també s'ha de tenir present la metodologia de cada un dels itineraris, és a dir, hem de ser conscients del perfil d'estudiant, a qui va adreçat l'itinerari, l'edat, el nivell que tenim a l'aula, etc. D'aquesta

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

manera, les activitats es crearan en base a la temàtica elegida, tenint present les característiques de l'alumnat i segons la informació obtinguda dels recursos bibliogràfics. Per tant, l'itinerari estarà dissenyant tenint present aquests elements. La metodologia utilitzada a cada un dels recorreguts serà desenvolupada posteriorment d'una forma més completa al punt corresponent de cada itinerari didàctic.

Un cop elegida la metodologia de cada recurs didàctic, hem de planificar les aturades que es realitzaran al llarg d'aquests. Primer de tot, hem de saber quantes visites hi haurà així com el temps que es dedicarà a recórrer l'itinerari. Tot i que és recomanable que la distància no sigui excessiva d'un punt a un altre, els elements de l'itinerari de les fortificacions no es troben al mateix poble, si no que els trobem dispersos per tot el municipi, la qual cosa ens obliga a variar un poc la dinàmica de l'itinerari didàctic però ens ajuda a veure la relació de components distants però amb la mateixa funció, i el mateix ocorre amb l'itinerari dels jaciments; cada un estarà ben detallat al punt corresponent d'aquest treball.

Una vegada ja tenim els ítems seleccionats, hem de planificar la millor ruta possible. La forma més senzilla que he trobat per fer-ho és utilitzar l'aplicació de *Google Maps*, ja que és una eina molt útil i fàcil d'emprar, la qual ens permet calcular el temps aproximat del recorregut i ens permet unir les diferents parades que haguem de dur a terme durant l'itinerari.

La temporalització també és molt important; seguint amb la metodologia dels itineraris didàctics, saber gestionar bé el temps de les aturades així com de les activitats prèvies i posteriors a la sortida de camp és fonamental per tal de poder engrescar a l'alumnat i aconseguir que estiguin concentrats en les tasques que ens pertoca. Així doncs, a part de les classes que ja estan fixades amb un temps concret (sessions de cinquanta i cinc minuts) hem de tenir present les hores que haurem d'invertir en realitzar la sortida pròpiament dita.

Finalment, es realitzaran diverses activitats de consolidació per tal que l'alumnat aconseguixi assolir els objectius i els coneixements plantejats a l'inici de l'itinerari; per tal de fer-ho possible els alumnes tindran un quadern o dossier amb les activitats prèvies i posteriors de les sortides, així com un

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

específic amb les explicacions dels llocs que visitarem i les tasques que han d'efectuar durant la sortida.

5.2. Relació dels continguts amb el currículum

Itinerari 1: L'itinerari 1 correspon a la Prehistòria i per tant, als jaciments arqueològics del municipi es troba ubicat al bloc 3 del currículum: *La prehistòria. L'evolució de les espècies i l'hominització. La periodització de la prehistòria. Paleolític: etapes; característiques de les formes de vida: els caçadors recol·lectors. Neolític: la revolució agrària i l'expansió de les societats humanes; sedentarisme; artesanía i comerç; organització social; aparició dels ritus: restes materials i artístiques, pintura i escultura. La cultura talaiòtica a les Illes Balears.*⁴

Itinerari 2: L'itinerari 2, corresponent a les fortificacions i edificis fortificats de Santanyí, tracta els continguts curriculars que es troben al bloc 3 de Història: *L'emirat i el califat de Còrdova, els regnes de Castella i d'Aragó (conquesta i repoblació). El regne de Mallorca. L'expansió comercial europea i la recuperació de les ciutats. L'art romànic, el gòtic i l'islàmic. Art gòtic mallorquí (arquitectura religiosa i civil). La baixa edat mitjana a Europa (segles XIV i XV). La crisi de la baixa edat mitjana: la pesta negra i les conseqüències que se'n deriven. Al-Àndalus: els regnes de taifes. Els regnes d'Aragó i de Castella. L'edat moderna: el Renaixement i l'humanisme, abast posterior. L'art renaixentista. Els descobriments geogràfics: Castella i Portugal. Conquesta i colonització d'Amèrica. Les monarquies modernes. La unió dinàstica de Castella i Aragó. Els Àustria i les seves polítiques: Carles V i Felip II. Les guerres de religió, les reformes protestants i la Contrareforma catòlica. El segle XVII a Europa. Les monarquies autoritàries, parlamentàries i absolutes. La Guerra dels Trenta Anys. Els Àustria i les seves polítiques: Felip III, Felip IV i Carles II. Les Illes Balears a l'època moderna. Les Germanies.*⁵

⁴Recollit a la pàgina 20 de l'Annex sobre l'assignatura de Geografia i Història dins del Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

⁵Recollit a la pàgina 20-21 de l'Annex referent a l'assignatura de Geografia i Història dins del Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, BOIB, núm.: 73, 2015

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Itinerari 3: L'itinerari 3 corresponent a l'Època Contemporània i al poble de Cala D'Or, està ubicat als continguts del currículum del bloc 8: El món recent entre els segles XX i XXI.⁶

5.3. Estructura de l'itinerari

Aquest apartat del treball està enfocat en explicar d'una manera pràctica i també teòrica l'estructura comú que tenen els tres itineraris presentats en aquest treball. Com he exposat anteriorment, els recorreguts didàctics estan composts per una mateixa forma variant únicament el contingut. Aquesta és la fitxa tècnica que presenten els tres itineraris:

- Nom: denominació pròpia de cada itinerari; un títol concís que no tingui una gran extensió i deixi clar el contingut que exposarem
- Destinatari: cada itinerari estarà enfocat a un curs d'ESO, amb un possible suggeriment si fos el cas de poder dur-lo a terme a altres cursos.
- Metodologia: explicació de la millor forma d'afrontar la proposta didàctica
- Presentació: breu contextualització de l'itinerari així com les explicacions de les activitats que hauran de realitzar.
- Fitxa: exposició pròpia de l'itinerari amb els elements a treballar acompanyats d'una fotografia, la durada de la visita, el recorregut, la ràtio d'alumnes, etc.
- Objectius: propòsits que volem assolir amb els alumnes realitzant aquesta activitat.
- Competències: totes aquelles capacitats que es pretenen treballar durant el recorregut i la forma de treballar-les.

⁶ Recollit a la pàgina 29, de l'Annex referent a l'assignatura de Geografia i Història dins del Decret 34/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, BOIB, núm.: 73, 2015

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

5.3.1 Activitats anteriors

A part del model estructural de cada un dels itineraris m'agradaria exposar en aquest subapartat aquelles activitats que estan pensades per fer-les abans de sortir amb els alumnes a recórrer l'itinerari i les quals seran dutes a terme a les aules.

Pel que fa a la metodologia d'aquestes activitats, tindran una concordança i una unió molt estreta amb les activitats que es realitzin en el moment del recorregut, la qual cosa ens permet que l'alumnat no es senti aliè a tot allò que ha de fer durant l'itinerari i es senti més còmode. D'aquesta manera, la sessió d'aula estarà composta per una petita explicació per part del professor, utilitzant les TIC com a recurs per arribar d'una manera més pròxima al contingut a explicar, ja que molts d'alumnes són capaços de concentrar-se millor si tenen un estímul visual; l'explicació serà seguida de les activitats a realitzar: relacionar conceptes, analitzar fets històrics, identificar fotografies, etc. Aquesta part és la més teòrica de totes ja que durant l'itinerari didàctic ha de ser la pròpia iniciativa de l'alumne la que el porti a descobrir i observar la teoria que hem impartit a les aules, i la pugui reconèixer mitjançant una activitat pràctica.

Com he explicat anteriorment, aquestes activitats seran les que ens serviran d'enllaç per connectar la teoria de l'aula, la pràctica i la resta d'activitats que es treballaran al mateix lloc del recorregut. Així doncs, és fonamental tenir una base sòlida i consolidada amb uns coneixements que van millorant al llarg del trajecte. A més, també podrem esbrinar quin nivell de sabers posseeixen els alumnes respecte als continguts que volem treballar amb aquests recursos. Iniciar el descobriment de nous coneixement des del punt de partida del que saben i del que no saben els alumnes, és imprescindible per ajudar-los a adquirir nous sabers.

Aquestes activitats prèvies seran dutes a terme mitjançant sessions de cinquanta i cinc minuts per cada itinerari.

Les activitats prèvies de cada itinerari es troben a l'annex al final del present treball.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

5.3.2. Activitats posteriors

Si hem estat parlant de les activitats anteriors a la sortida, les tasques posteriors tenen la mateixa importància. Aquestes activitats estan pensades per aconseguir assolir el coneixement après durant l'itinerari.

Crec que després d'haver treballat d'una forma exhaustiva molts dels aspectes importants del currículum, aquesta passa és realment imprescindible per l'alumnat la qual cosa em fa plantejar les activitats de consolidació d'una forma més oberta. Com és sabut, una de les funcions més importants a l'aprenentatge és poder-ho transmetre als altres; per això, penso que les tasques podrien estar més encaminades a l'exposició per part de l'alumnat d'una sèrie d'intervencions i debats, seguint unes pautes, com per exemple: què els hi ha cridat l'atenció, què pensen de les sortides didàctiques, és a dir, que els alumnes siguin els veritables protagonistes de l'ensenyament de les activitats de consolidació. Si fos necessari, el professorat podria introduir una sèrie de vídeos o documentals de poca duració per poder donar una petita ajuda amb les argumentacions o com a petit recordatori d'allò treballat, perquè no hem d'oblidar que els alumnes tenen altres assignatures i preocupacions, no només la nostra matèria.

Com treballem amb diferents cursos del mateix centre de secundària, es podria iniciar una proposta a la directiva, on al llarg d'un passadís de d'institut, els alumnes poguessin penjar diferents murals amb fotografies, mapes i descripcions dels elements investigats durant el recorregut didàctic sobre tot pels alumnes de 1r i 2n d'ESO. Això permetria que altres cursos o grups del institut que no hagin participat, es sentissin atrets i volguessin apropar-se qualche dia de manera espontània a visitar aquests elements. Una altra proposta pensada més pels alumnes de 4rt d'ESO seria una presentació davant tot el centre de l'itinerari didàctic; com tractem el turisme, contingut que es podria ubicar als darrers mesos del curs seguint un ordre cronològic dels fets històrics del currículum, la presentació es podria fer durant el dia de les portes obertes, com a cloenda del curs escolar.

Per l'itinerari 1, les activitats de consolidació estan pensades perquè els alumnes lliurin un informe final i duguin a terme una presentació en grup; cada un d'aquest elements serà avaluat per tal de qualificar l'alumnat.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Respecte a l'itinerari 2, un cop finalitzat l'itinerari didàctic, cada un dels membres del grup ha d'exposar les seves opinions per tal de posar en comú tot allò observat durant les sessions del recorregut. Finalment, han d'elaborar un informe amb les aportacions de cada un dels membres sobre les fortificacions i edificis defensius del terme de Santanyí. La investigació hauria de tenir una extensió màxima de 5 o 6 pàgines.

El seu informe final hauria de contenir les fotografies adients, bibliografia i una portada. A més, hauria de tenir una estructura bàsica de continguts:

- La història de l'element; es pot realitzar individualment o d'una forma conjunta.
- Reflexió sobre l'estat dels ítems estudiants.
- Realitzar una proposta de millora per el seu manteniment o una proposta per propagar la seva visita.

Finalment, per l'itinerari 3, l'activitat escollida és un debat amb l'entrega de l'informe. Els alumnes hauran de realitzar un informe amb tota la informació obtinguda a la sortida. A més, la darrera sessió servirà com a cloenda duent a terme un debat sobre el problema plantejat.

L'estructura d'aquest informe que els ajudarà a l'hora de debatre els arguments amb els companys, ha de tenir mínimament quatre punts claus:

- Breu introducció de l'organització, dels rols de cada un, etc. per tal de comprovar com ho han fet els altres.
- Anàlisi de les fonts emprades per documentar-se abans de la sortida.
- Un recull de la informació de la sortida: si han realitzat entrevistes, la fotografia del lloc visitat, etc.
- I una reflexió final que englobi les opinions individuals de cada un d'ells.

Pel que fa a l'avaluació de tot el recurs, estarà enfocada com si fos una unitat didàctica, podent ésser avaluats des de les activitats anteriors a la sortida, les tasques durant l'itinerari, tenint més en compte els aspectes actitudinals, i les activitats de consolidació, principalment l'exposició oral. No voldria donar més valor de percentatge a la part final del recorregut ja que estaríem caient en la mateixa feta de fer-los sentir com si estiguessin fent un examen, i per això, hauria de tenir un pes major el recorregut didàctic per damunt de les activitats de desenvolupament i les activitats de consolidació.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

En aquests casos, he decidit utilitzar una coavaluació entre tots els alumnes i el professor, i a part una autoavaluació per valorar l'itinerari i comprovar la opinió de l'alumnat.

6. Itineraris didàctics

El primer d'ells està enfocat en els jaciments arqueològics que podem trobar pel municipi de Santanyí. El segon tracta les fortificacions que trobem al municipi, les quals estan esteses no només a la vila pròpia de Santanyí sinó que podem localitzar-ne altres a diferents pobles com Cala d'Or, Es Llombards o Porto Petro, les quals no totes comprenen la mateixa època. Finalment, el darrer itinerari fa referència al poble de Cala d'Or, des de la seva aparició com a petit lloc d'estiu dels autòctons de la zona fins la gran extensió que ha arribat a cobrir essent un lloc de referència a nivell turístic no només del nostre país, també a la resta d'Europa.

6.1. Itinerari 1: Els jaciments arqueològics de Santanyí.

Nom: Els jaciments arqueològics de Santanyí.

Destinatari: Aquest itinerari està pensat per l'alumnat que estigui cursant 1r d'ESO. Tot i que el material aquí plantejat està enfocat a servir com a recurs bàsic pel professorat, aquest podria canviar-ho si ho consideres oportú tenint en compte les característiques pròpies dels seus alumnes. Aquest recorregut està pensat per ratis d'alumnes baix, màxim 20 alumnes. Pel que fa al nombre de professors, seria oportú ser 2 docents responsables de l'alumnat. A diferència del segon itinerari, però de la mateixa forma que el primer, aquest recorregut serà necessari disposar d'un vehicle per transportar als alumnes als diferents punts del municipi.

Metodologia: La metodologia utilitzada està pensada tenint en compte que els alumnes estaran agrupats en grups de 4 o 5. Cada membre del grup tindrà el seu propi rol. Durant les sessions inicials hi haurà activitats de presentació per tal de que l'alumnat conegui el tema a tractar que poden ser dues o tres sessions; a més es treballaran amb els alumnes les fonts per trobar la informació necessària. També es formaran els diversos grups i s'atorgarà a cada un d'ells els jaciments que treballaran. Aquesta metodologia està pensada perquè els alumnes siguin els protagonistes ja que seran ells els que exposin els coneixements adquirits als seus companys, mentre que el professor serà només un suport. L'itinerari didàctic en si es durà a terme durant 2 dies diferents amb una durada de 3 hores i mitja cada un dels dies on es visitaran 4 jaciments a cada un dels dies.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Seguidament es duran a terme 2 o 3 sessions per acabar d'enllestir la presentació dels diferents grups. El darrer dia es realitzarà una autoavaluació i coavaluació de l'itinerari i la presentació. Els jaciments de Santanyí no es troben en perfectes condicions degut al pas del temps, per això, haurem de treballar força la imaginació per a que els alumnes sentin curiositat per una època històrica on no comptem amb recursos escrits, i per tant, les activitats inicials i les activitats de consolidació passen a tenir un paper encara més important. El dossier que es troba a l'annex ajudarà als alumnes a realitzar les activitats *in situ* ja que uns necessitaran fotografiar el jaciment pel seu informe i tots poden realitzar les activitats generals.

Presentació: L'itinerari *Els jaciments arqueològics de Santanyí* és un itinerari bastant senzill de realitzar el qual està enfocat en descobrir amb els alumnes els principals jaciments arqueològics que posseeix el terme de Santanyí, sobre tot un gran poblat prehistòric com és les Talaies de Ca'n Jordi, alguns talaiots de la zona així com diferents coves artificials i naturals on s'han trobat diversos materials arqueològics, així com restes de la presència romana de la zona amb la Necròpolis de Son Costa Ponç i la Necròpolis de Calonge. Treballarem aspectes de la Prehistòria en general, la feina de l'arqueologia i també la romanització de la zona.

Fitxa: Els diferents ítems que visitarem seran els següents:

Dia 1:

- Turó Fortificat des Rafal des Porcs / Es Baus
- Poblat murat de Ses Talaies de Ca'n Jordi
- Talaiot de Ca'n Bennasser
- Talaiot de Son Danús Vell

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Dia 2:

- Poblat murat de Son Danus Vell
- Sa Cova de sa Madona (s'Alqueria Blanca)
- Necròpoli de Son Costa Ponç
- Necròpoli de Calonge

Objectius:

1. Saber explicar el concepte de prehistòria, tot valorant la importància de l'arqueologia en les investigacions i l'estudi de les societats prehistòriques.
2. Conèixer la Prehistòria a través d'elements pròxims a l'alumne, com són els ítems del municipi de Santanyí.
2. Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i els esdeveniments històrics més rellevants de la prehistòria de Santanyí.
3. Conèixer i localitzar els principals jaciments arqueològics del municipi.
4. Explica la diferència dels dos períodes en què es divideix la prehistòria i descriu les característiques bàsiques de la vida en cada un dels períodes a les Illes Balears.
5. Reconèixer i caracteritzar els períodes principals que caracteritzen la prehistòria illenca i valorar-ne les peculiaritats en relació a la periodització de la prehistòria general.

Competències:

Comunicació lingüística

- Adquisició del lèxic adequat mitjançant la pràctica de l'oralitat i l'escriptura a l'aula.
- Resolució de problemes que inclouen aplicar destreses comunicatives a l'hora de llegir, escriure, parlar, escoltar i conversar.
- Utilització del diàleg, mitjançant debats, com a eina per a la convivència, la resolució de conflictes i el desenvolupament de les capacitats afectives.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia

- Utilització d'eines matemàtiques (magnituds, percentatges, taxes, escales) per analitzar i descriure gràfics, fer càlculs i elaborar i interpretar mapes.
- Aplicació del mètode científic en tasques en les quals es duen a terme observacions, s'estableixen hipòtesis i s'extreuen conclusions, amb l'objectiu de prendre decisions i adquirir disciplina, rigor, paciència, risc i responsabilitat.
- Associació de l'aparició de noves tecnologies i avenços científics a la millora de les condicions de vida al llarg de la història.
- Implicació en l'ús raonable dels recursos naturals, així com en la conservació del medi ambient.
- Valoració crítica de l'impacte de les activitats humanes sobre el medi físic.

Competència digital

- Coneixement i ús de diferents motors de cerca i bases de dades a fi de triar el més adequat a les pròpies necessitats.
- Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per cercar, obtenir i processar informació de manera crítica; és a dir, per comparar-la, avaluar-ne la fiabilitat i l'adequació i transformar-la en coneixement.
- Creació de continguts digitals en diversos formats (text, àudio, vídeo, imatges) utilitzant els programes o les aplicacions que s'adaptin millor a les tasques
- Motivació per aprendre a emprar les tecnologies i per millorar-ne l'ús.

Aprendre a aprendre

- Coneixement dels processos per al propi aprenentatge partint del que sap, del que desconeix, del que és capaç d'aprendre i del que li interessa.
- Obtenció d'estratègies de planificació per resoldre una tasca (pensar abans d'actuar), supervisar el propi treball (analitzar el curs i ajustar el

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

procés) i avaluar els resultats obtinguts (consolidar l'aplicació del pla si ha donat bons resultats o modificar-lo si els resultats no han estat bons). — Ús de la motivació i la confiança per aconseguir sentir-se protagonista del procés i el resultat de l'aprenentatge a partir de metes realistes.

— Ús i aplicació de nous coneixements gràcies a la curiositat per aprendre a partir d'experiències vitals prèvies.

Competències socials i cíviques

— Comprensió i anàlisi crítica dels diferents codis de conducta de les societats a través de l'estudi de la història i la geografia humana.

— Organització de debats en els quals es respectin les diferències i se superin els prejudicis, a fi de manifestar solidaritat i participar en la presa de decisions de forma democràtica.

Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

— Elaboració de projectes mostrant creativitat i imaginació a l'hora de planificar-los, analitzar-los, organitzar-los i gestionar-los, tant de forma individual com col·lectiva dins un equip.

— Utilització de debats sobre temes de geografia i història per saber comunicar-se, presentar idees i negociar de manera argumentada.

— Adquisició de pensament crític i de sentit de responsabilitat.

Consciència i expressions culturals

— Aplicació de diferents habilitats perceptives i comunicatives i de pensament, sensibilitat i sentit estètic per comprendre i valorar les obres artístiques i les manifestacions culturals i gaudir-ne.

— Gaudi, valoració crítica i promoció de la conservació del patrimoni cultural i artístic com a resultat de l'evolució de les diferents cultures i demostració d'interès, estimació i respecte per aquest patrimoni.

— Potenciació de la iniciativa, la creativitat i la imaginació mitjançant la realització de tasques que suposin recreació, innovació i transformació.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

— Promoció de la participació en activitats culturals de l'entorn immediat, la qual cosa implica comportaments favorables a la convivència.

6.2. Itinerari 2: Les fortificacions del terme de Santanyí.

Nom: Les fortificacions del terme de Santanyí.

Destinatari: Aquest itinerari està destinat a alumnes de 2n d'ESO. Tot i que el material aquí plantejat està centrat a servir com a recurs bàsic pel professorat, aquest podria canviar-ho si ho consideres oportú tenint en compte les característiques pròpies dels seus alumnes. Aquest recorregut està pensat per ratis d'alumnes baix, màxim 20 alumnes. Pel que fa al nombre de professors, seria oportú ser 2 docents responsables de l'alumnat.

Metodologia: La metodologia utilitzada tracta un treball d'investigació. Els alumnes agrupats en quatre o cinc persones, treballaran les activitats prèvies del recorregut així com les sessions posteriors. Cada membre del grup tindrà un rol assignat prèviament a la sessió inicial, la qual també servirà per posar en coneixement de l'alumnat la presentació de l'itinerari didàctic. Pel que fa al recorregut en sí, estarà dividit en dos dies diferents, ja que els ítems es troben a llarga distància un de l'altre. Tot i això, la durada serà de quatre hores, tenint en compte els trajectes entre elements i les característiques dels alumnes. A cada una de les aturades que fem, els alumnes han de dur a terme el rol assignat a les primeres sessions. El professor anirà acompanyant als alumnes amb petites explicacions si fos necessari i com a guia per ajudar als nins i nines amb la feina del seu rol. La següent part de l'itinerari ve reflectida per les activitats posteriors a la sortida. Constaran de tres sessions. Les primeres estaran enfocades en la realització de l'informe. Finalment, els alumnes compartiran els informes i duran a terme una coavaluació del treballs dels companys i una autoavaluació de l'itinerari. El paper del docent queda relegat a guia durant el recorregut, tot i que a les classes inicials serà més protagonista fent una classe més magistral on ajudarà a l'alumnat a contextualitzar l'activitat.

Presentació: L'itinerari *Les fortificacions del terme de Santanyí* comprèn un recorregut pel municipi de Santanyí, al sud de Mallorca, visitant les diferents

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Objectius:

1. Situar cronològicament les fortificacions i edificis defensius del terme de Santanyí.
2. Identificar les estructures defensives del municipi.
3. Comprendre la importància d'aquests elements pels habitants de la zona en èpoques passades.
4. Conèixer les característiques principals de les estructures.
5. Esbrinar quina era la millor localització per construir aquests recursos defensors.
6. Descobrir les noves funcions que tenen aquestes fortificacions al nostre temps.

Competències:

Comunicació lingüística:

- Adquisició del lèxic adequat mitjançant la pràctica de l'oralitat i l'escriptura a l'aula.
- Resolució de problemes que inclouen aplicar destreses comunicatives a l'hora de llegir, escriure, parlar, escoltar i conversar.
- Utilització del diàleg, mitjançant debats, com a eina per a la convivència, la resolució de conflictes i el desenvolupament de les capacitats afectives.

Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia

- Utilització d'eines matemàtiques (magnituds, percentatges, taxes, escales) per analitzar i descriure gràfics, fer càlculs i elaborar i interpretar mapes.
- Aplicació del mètode científic en tasques en les quals es duen a terme observacions, s'estableixen hipòtesis i s'extreuen conclusions, amb l'objectiu de prendre decisions i adquirir disciplina, rigor, paciència, risc i responsabilitat.
- Implicació en l'ús raonable dels recursos naturals, així com en la conservació del medi ambient.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

— Valoració crítica de l'impacte de les activitats humanes sobre el medi físic.

Competència digital

— Coneixement i ús de diferents motors de cerca i bases de dades a fi de triar el més adequat a les pròpies necessitats.

— Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per cercar, obtenir i processar informació de manera crítica; és a dir, per comparar-la, avaluar-ne la fiabilitat i l'adequació i transformar-la en coneixement.

— Creació de continguts digitals en diversos formats (text, àudio, vídeo, imatges) utilitzant els programes o les aplicacions que s'adapten millor a les tasques.

Aprendre a aprendre

— Coneixement dels processos per al propi aprenentatge partint del que sap, del que desconeix, del que és capaç d'aprendre i del que li interessa.

— Obtenció d'estratègies de planificació per resoldre una tasca (pensar abans d'actuar), supervisar el propi treball (analitzar el curs i ajustar el procés) i avaluar els resultats obtinguts (consolidar l'aplicació del pla si ha donat bons resultats o modificar-lo si els resultats no han estat bons).

— Ús de la motivació i la confiança per aconseguir sentir-se protagonista del procés i el resultat de l'aprenentatge a partir de metes realistes.

— Ús i aplicació de nous coneixements gràcies a la curiositat per aprendre a partir d'experiències vitals prèvies.

Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

— Elaboració de projectes mostrant creativitat i imaginació a l'hora de planificar-los, analitzar-los, organitzar-los i gestionar-los, tant de forma individual com col·lectiva dins un equip.

— Utilització de debats sobre temes de geografia i història per saber comunicar-se, presentar idees i negociar de manera argumentada.

— Adquisició de pensament crític i de sentit de responsabilitat.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Consciència i expressions culturals

- Gaudi, valoració crítica i promoció de la conservació del patrimoni cultural i artístic com a resultat de l'evolució de les diferents cultures i demostració d'interès, estimació i respecte per aquest patrimoni.
- Potenciació de la iniciativa, la creativitat i la imaginació mitjançant la realització de tasques que suposin recreació, innovació i transformació.
- Promoció de la participació en activitats culturals de l'entorn immediat, la qual cosa implica comportaments favorables a la convivència.

6.3. Itinerari 3: Cala D'or, historia d'un poble

Nom: Cala D'or, historia d'un poble

Destinatari: Aquest itinerari està dirigit a alumnes de 4rt d'ESO. Tot i que el material aquí plantejat està enfocat a servir com a recurs bàsic pel professorat, aquest podria canviar-ho si ho consideres oportú tenint en compte les característiques pròpies dels seus alumnes. Aquest recorregut està pensat per ratis d'alumnes baix, màxim 20 alumnes. Pel que fa al nombre de professors, seria oportú ser 2 docents responsables de l'alumnat. A diferència de l'anterior aquest es pot realitzar a peu ja que es dur a terme al mateix poble.

Metodologia: La metodologia escollida per aquest itinerari és l'aprenentatge basat en problemes. Primer de tot, els alumnes hauran de formar grups de quatre o cinc individus, depenent del rati de l'aula. Cada un d'ells, tindrà un rol amb les seves característiques particulars i amb una funció específica, per tant, podran tenir diferents opinions al llarg del recorregut que es plasmarà a l'informe final que han de realitzar, el qual els servirà com ajuda per defensar els seus arguments al debat de la sessió final sobre el problema plantejat anteriorment. Com els altres itineraris, hi haurà unes sessions prèvies amb activitats per començar a iniciar-se a l'itinerari així com recollir informació sobre els ítems de l'itinerari. És important donar-los diverses fonts o millor dit fonts, per trobar informació. Pel que fa a la sortida en si, el recorregut pot durar tres o quatre hores; una bona idea seria anar

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

- Plaça Costa
- Plaça *Ibiza*(Bust de Don Josep Costa)
- Hotel Cala Gran
- Hotel Cala D'or
- Església de Cala D'or
- Es Fortí

La distància a recórrer és de i la durada és d'unes 3 hores aproximadament però depèn molt del tipus d'alumnes i les seves característiques. El punt de partida és l'institut de Santanyí, direcció *Cala D'Or* , on començarem a l'Oficina de Turisme.

Objectius:

1. Conèixer els orígens de Cala D'or.
2. Descobrir la història de la fundació de Cala D'or.
3. Treballar les fonts històriques com a bases per desenvolupar un treball acadèmic.
4. Prendre consciència de la massificació del turisme en l'actualitat.
5. Comparar les avantatges i desavantatges del turisme.
6. Aprendre a treballar en equip.

Competències:

Comunicació lingüística

- Adquisició del lèxic adequat mitjançant la pràctica de l'oralitat i l'escriptura a l'aula.
- Resolució de problemes que inclouen aplicar destreses comunicatives a l'hora de llegir, escriure, parlar, escoltar i conversar.
- Adquisició d'habilitats vinculades al tractament de la informació a través de la producció de textos electrònics.
- Utilització del diàleg, mitjançant debats, com a eina per a la convivència, la resolució de conflictes i el desenvolupament de les capacitats afectives.

Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

— Utilització d'eines matemàtiques (magnituds, percentatges, taxes, escales) per analitzar i descriure gràfics, fer càlculs i elaborar i interpretar mapes.

— Aplicació del mètode científic en tasques en les quals es duen a terme observacions, s'estableixen hipòtesis i s'extreuen conclusions, amb l'objectiu de prendre decisions i adquirir disciplina, rigor, paciència, risc i responsabilitat.

— Implicació en l'ús raonable dels recursos naturals, així com en la conservació del medi ambient.

— Valoració crítica de l'impacte de les activitats humanes sobre el medi físic.

Competència digital

— Creació de continguts digitals en diversos formats (text, àudio, vídeo, imatges) utilitzant els programes o les aplicacions que s'adapten millor a les tasques.

— Motivació per aprendre a emprar les tecnologies i per millorar-ne l'ús.

Aprendre a aprendre

— Coneixement dels processos per al propi aprenentatge partint del que sap, del que desconeix, del que és capaç d'aprendre i del que li interessa.

— Obtenció d'estratègies de planificació per resoldre una tasca (pensar abans d'actuar), supervisar el propi treball (analitzar el curs i ajustar el procés) i avaluar els resultats obtinguts (consolidar l'aplicació del pla si ha donat bons resultats o modificar-lo si els resultats no han estat bons).

— Ús de la motivació i la confiança per aconseguir sentir-se protagonista del procés i el resultat de l'aprenentatge a partir de metes realistes.

— Ús i aplicació de nous coneixements gràcies a la curiositat per aprendre a partir d'experiències vitals prèvies.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Competències socials i cíviques

- Comprensió dels processos socials i culturals de caràcter migratori en un món globalitzat.
- Organització de debats en els quals es respectin les diferències i se superin els prejudicis, a fi de manifestar solidaritat i participar en la presa de decisions de forma democràtica.

Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

- Elaboració de projectes mostrant creativitat i imaginació a l'hora de planificar-los, analitzar-los, organitzar-los i gestionar-los, tant de forma individual com col·lectiva dins un equip.
- Utilització de debats sobre temes de geografia i història per saber comunicar-se, presentar idees i negociar de manera argumentada.
- Adquisició de pensament crític i de sentit de responsabilitat.

Consciència i expressions culturals

- Coneixement, comprensió i valoració de les diferents manifestacions culturals i artístiques com a font d'enriquiment i gaudi personal i consideració d'aquestes manifestacions com a part de la riquesa i el patrimoni dels pobles. — Aplicació de diferents habilitats perceptives i comunicatives i de pensament, sensibilitat i sentit estètic per comprendre i valorar les obres artístiques i les manifestacions culturals i gaudir-ne.
- Gaudi, valoració crítica i promoció de la conservació del patrimoni cultural i artístic com a resultat de l'evolució de les diferents cultures i demostració d'interès, estimació i respecte per aquest patrimoni.
- Potenciació de la iniciativa, la creativitat i la imaginació mitjançant la realització de tasques que suposin recreació, innovació i transformació.
- Promoció de la participació en activitats culturals de l'entorn immediat, la qual cosa implica comportaments favorables a la convivència.

7. Conclusions

A continuació i per acabar, vull exposar un petit resum del treball exposat així com les diverses conclusions assolides durant la feina i recolzades en els objectius prèviament exposats anteriorment.

Primer de tot, com he anant comentant durant tot el treball, aquesta tasca de final de màster està enfocada en els possibles itineraris didàctics de Santanyí i els seus voltants, els quals estan centrats especialment en la història. Pel que respecte als recorreguts, els tres itineraris presentats tracten tres èpoques diferents: la Prehistòria, l'Edat Medieval i Moderna i l'Època Contemporània, i cada un d'ells presenten diferents ítems que tenen un gran valor cultural pel municipi de Santanyí. Estem parlant d'elements fortificats de l'Edat Mitjana, talaiots d'època prehistòrica i elements característics del boom turístic dels anys seixanta.

Un dels primers objectius exposat, feia referència a la importància que compren l'itinerari didàctic i sobre tot la història local com a recurs proper i molt valuós per utilitzar-ho; cada vegada hi ha més publicacions dutes a terme per especialistes en educació que tracten els itineraris didàctics d'una forma beneficiosa per l'aprenentatge de l'alumnat, tot i que no tothom estigui d'acord en treure als alumnes fora de classe degut al cost i esforç que es desprèn de l'activitat. Però sobre tot, els especialistes ho fan parlant de la història local de la zona com mitjà més adient per inculcar nous coneixements, és a dir, per una banda utilitzar l'itinerari didàctic com a recurs i per l'altra, apropar la història dels voltants de l'alumnat i fer-los comprendre la importància de la història pròxima,

Un altre dels objectius que em plantejava era que l'alumne pogués gaudir de tota la història que l'envolta i que conegués tots aquells elements històrics que durant el dia a dia passen desapercebuts però que tenen un gran valor cultural per les persones que habiten la zona, tot i que no sempre ho valorem com es mereix. Tots aquests elements formen part de la nostra història passada que ha anant evolucionant fins arribar al present i per tant, de nosaltres mateixos. Penso que amb la utilització dels diferents dossiers exposats i els annexes, l'alumne podrà descobrir que la història no es una cosa del passat sinó que esta molt present als nostres dies.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Un dels aspectes que m'agradaria comentar és la feina del professor respecte als itineraris didàctics. Per dur a terme d'una forma adequada cada un dels recorreguts, no només els de Santanyí sinó altres recursos didàctics com aquests, el professor encarregat i responsable dels mateixos ha d'estar ben documentat per poder ajudar de la millor manera possible a l'alumnat, és a dir, ha de ser un guia o consultor durant una part de l'itinerari però també ha de ser capaç de motivar perquè els alumnes gaudeixin d'un aprenentatge individual, especialitzat i personal. Si es capaç d'aconseguir reunir aquests elements (motivador, guia i estar ben documentat), els itineraris didàctics a qualsevol nivell i per qualsevol temàtica pot ser un gran recurs d'aprenentatge.

Per altra banda, a l'inici de la proposta he manifestat el meu punt de vista respecte a la diversitat, i tot i que no s'ha presentat material extra adaptat a la diversitat, s'entén que el treball cooperatiu entre els alumnes així com una possible assignació de rols dins un treball de grup, ajuda a atendre aquelles necessitats o carències que es puguin veure plausibles dins la classe.

Una de les conclusions que vull exposar, fa referència als articles, llibres i bibliografia consultada per dur a terme aquest treball. Moltes de les investigacions publicades duen a terme els itineraris didàctics mitjançant assignatures optatives, és a dir, sense ser un recurs pràctic durant el curs a les assignatures transversals. I això em fa pensar si realment podem realitzar-los a la pràctica de la millor manera possible o simplement es quedaran com una de tantes innovacions educatives que no deixen de ser una "moda".

Relacionat amb el punt anterior, he de d'expressar la preocupació que sento quan observo que hi ha una gran quantitat de coneixements exposats d'una forma acadèmica correcta seguint la temàtica de la història local, en aquest cas, el municipi de Santanyí, però que en cap moment es tracta el mateix coneixement a nivell didàctic, és a dir, tot i que tenim material suficient així com una gran quantitat d'elements històrics, cap posseeix propostes didàctiques per donar-lo a conèixer no tan sols als alumnes dels centres educatius sinó també a la resta de població. Crec que

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

és un gran error al que solen caure els historiadors, és a dir, centrar els seus esforços en l'àmbit acadèmic i deixar de banda a la resta. Seria molt profitós tant pels historiadors com per la gent del municipi aconseguir apropar el coneixement que es troba als voltants d'un nucli d'habitants d'una manera comprensible per a tothom, la qual cosa ajudaria a que la gent veges i valores molt més la feina del historiador.

Per acabar amb les conclusions, cal dir que aquests tres itineraris plantejats no s'han pogut provar directament i per tant, per tal de considerar els punts negatius i positius dels mateixos, sobre tot tenir en compte els negatius per millorar-los, s'hauria de dur a terme amb un grup d'alumnes i uns professors reals.

8. Bibliografia:

- AA.VV. (2006). Monográfico: Enseñar el presente. *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, 50.
- AA.VV. (2001). Pobles de Mallorca. Santanyí. Grupo Serra. Guia dels Pobles de Mallorca, 26.
- ADROVER, C. A. (1978). Inventari de les fortificacions de Santanyí. *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 36, 122.
- AGUILÓ, C., COVAS, J., & CARRERAS, J. (1979). Troballa de dues espases en el poblal talaiòtic de ca'n Jordi (Santanyí). *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·lian*, 37, 417.
- ALZINA, J. (1998). *Les Illes Balears: geografia i història*, Mallorca, Ed. Moll.
- ALZINA, J; LIMONGI, A; VIDAL, A. (1985). *Mallorca: història i cultura*, Mallorca: Ed. Moll..
- ANIJOVICH, R., & MORA, S. (2009). *Estrategias de enseñanza: otra mirada al quehacer en el aula*. Aique.
- ARROYO, C. T. L. (2013). La enseñanza del patrimonio a partir del entorno próximo a los centros educativos. Análisis documental. *Clío: History and History Teaching.*, (39), 12-58.
- AUSBEL, D. (2002) *Adquisición y retención del conocimiento. Una perspectiva cognitiva*. Ed: Paidós, Barcelona.
- ÁVILA, R.M. (2003) "La función de los itinerarios en la enseñanza y el aprendizaje del patrimonio histórico-artístico Una reflexión didáctica" a *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales* nº 36, pp: 36-47.
- BALLESTEROS, E. (Coord.) (2003) *El patrimonio y la didáctica de las ciencias sociales*. Ed: Asociación de profesores de la Didáctica de las Ciencias Sociales, Cuenca.
- BAUCÀ I ADROVER, C., (2006) *Herència històrica de s'Alqueria Blanca*. SaNostra, Felanitx.
- BENEJAM, P. (2003). Los objetivos de las salidas. *Íber: Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*, 9(36), 7-12.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

- BERMÚDEZ, M. T., & CURA, Y. D. (2011). El patrimonio cultural al alcance de todos: una propuesta desde la educación social. *Íber: Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, 17(68), 75-81.
- BOTET, A. S. (2014) La ciudad como recurso didáctico. *Edetania*, 45, 235-244.
- CAMBIL, M.E. (2010) Las nuevas tecnologías y los itinerarios didácticos: el Museo de la Memoria de Granada a *CiDd: II Congrés Internacional de Didàctiques*, 448.
- CARPIO, C. (2008). Métodos de enseñanza-aprendizaje aplicables en magisterio en el marco del espacio europeo de Educación Superior. *Docencia e Investigación: revista de la Escuela Universitaria de magisterio de Toledo*, 18.
- CASANOVAS, M.A. (1998). *Història de les Illes Balears*, Mallorca: Ed. Moll.
- COLL, J. & RAMIS, D., (2014) Un assentament a l'airelliure del III mil·lenni a. C. a Son Danús Vell (Santanyí) a *I Jornades d'Estudis Locals de Santanyí*, Ajuntament de Santanyí.
- CORRAL JEREZ, A. (2017). Realización y evaluación de un itinerario didáctico por el casco histórico de granada para fomentar la cultura. Trabajo Fin de Grado. Universidad de Granada.
- DE HARO, F. L., & SERRANO, J. A. S. (2013). Los itinerarios didácticos: un recurso interdisciplinar y vertebrador del curriculum. *Espiral. Cuadernos del profesorado*, 6(12), 15-31.
- FERRANDO, A. V. (1984). *La Població i la propietat de la terra en el municipi de Santanyí: 1868-1920*. Universitat de les Illes Balears, Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts.
- FRIERA, F. (2003). Itinerarios didácticos: teoría y experiencias en defensa del patrimonio en Ernesto Ballesteros, Cristina Fernández, José Antonio Molina i Pilar Moreno (coords.). *El patrimonio y la didáctica de las ciencias sociales*. Cuenca: Universidad de Castilla-La Mancha i Asociación Universitaria de Profesores de Didáctica de las Ciencias Sociales, 339-346.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

- FUERTES, C., & CANTÓ, J. (2015). La tècnica de l'itinerari didàctic en la formació inicial del professorat: reconstrucció d'una experiència. @ *tic. revista d'innovació educativa*, (14).
- GIMÉNEZ, J. E. ET AL. (2015). La enseñanza de las sociedades actuales e históricas a través del patrimonio. *Iber: Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*, (79), 33-40.
- HERNÁNDEZ, F.X., (1997). De la historia local a la microhistoria. *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, 12.
- LÓPEZ, J. A. (2007). Las salidas de campo: mucho más que una excursión. *Educación en el 2000*, 11.
- MARTÍNEZ, J. (Coord). (2003) *Memoria del II Congreso de Historia local. Metodología de la investigación histórica*. Ed.: Vice conserjería de cultura del Gobierno de Canarias, Islas Canarias.
- MURPHY, J. (2011). *Más de 100 ideas para enseñar historia. Primaria y secundaria*. Barcelona: Ed. Graó.
- ORFILA, M., (1986). *La necrópolis de Sa Carrotja y la romanización del sur de la isla de Mallorca*. Universitat de les Illes Balears, Facultat de Filosofia i Lletres.
- PONS, M. (2009) *Els escuts del terme de Santanyí*. Santanyí: Ajuntament de Santanyí.
- PRATS, J. (1996). El estudio de la Historia local como opción didáctica. ¿Destruir o explicar la historia? *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, 8.
- PRATS, J. (2011). *Didáctica de la Geografía y la Historia*. Vol. II. Barcelona: Ed. Graó.
- PRATS, J. (2011). *Geografía e Historia. Complementos de formación disciplinar*. Vol. I. Barcelona: Ed. Graó.
- RUIZ ZAPATERO, G., (1995). El pasado excluido. La enseñanza de la Historia antes de la aparición de la escritura, en *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, 2(6), 19-29.
- SBERT, C. (2007) *El caciquisme i el seu temps: Santanyí, 1868-1931*, Palma: Documenta Balear.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

- SEBASTIÀ, R. i BLANES, G. (2010). El itinerario didáctico industrial: el problema de la puesta en práctica de los principios teóricos en el Molinar de Alcoy (Alicante). *Didáctica Geográfica*, 11, 111-140.
- SEGURA, J., (1992) *La torre de Cala Santanyí*. Palma: Consell Insular de Mallorca.
- SPIEGEL, A., (2006). *Planificando clases interesantes: Itinerarios para combinar recursos didácticos*. Noveduc Libros.
- VADELL i VALLBONA & VALLBONA BENNÀSSAR (coord.) (2009) *Cala d'Or, 75 anys. 1933-2008*. Pollença: El Gall Editor.
- VALLBONA i CARRIÓ (2007) *Converses amb la nostra gent*, Vol II., Pollença: El Gall Editor.
- VIDAL I TOMÀS, B. (1964) *Moros en la costa de Santanyí*.
- VILARRASA, A. (2003). Salir del aula. Reapropiarse del contexto. *Íber: Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*, 9(36), 13-25.

8.1. Referències bibliogràfiques

- JOYCE, B. & WEIL, M. (1985) *Modelos de enseñanza*. Madrid: Anaya, 9.
- GARCÍA, X., & GARCÍA, I. (2011). Itinerario didáctico por los hospitales de la Valencia en guerra. *Didáctica de las Ciencias Experimentales y Sociales*, 25, 165.
- MARRON, M.J. (2008). Una experiencia de investigación participante con estudiantes de magisterio acerca de cómo han estudiado la Geografía y propuestas para mejorar la enseñanza-aprendizaje de esta disciplina. *Enseñar Geografía: la cultura geográfica en la era de la globalización* Grupo de Didáctica de la AGE, 435.
- SEBASTIÀ, R. i BLANES, G. (2010). El itinerario didáctico industrial: el problema de la puesta en práctica de los principios teóricos en el Molinar de Alcoy (Alicante). *Didáctica Geográfica*, 11, 113.

8.2. Recursos web per treballar els annexos:

Junta de Andalucía. 2010. *Qué es la arqueología*. [Vídeo] Recuperat de <https://www.youtube.com/embed/tY8497681l0?wmode=transparent>

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Sánchez, F. 2017. *Fortificaciones costeras de Mallorca*. [Vídeo] Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=BFTKBgQQj18>

Mas, G. (26 d'Octubre de 2012) Un empresario planea convertir la fortaleza protegida de es Fortí de Cala d'Or en un 'chill out'. Un grupo de vecinos inicia una recogida de firmas para evitar el «deterioro» del monumento y la zona residencial. Última Hora.

Recuperat de

<https://ultimahora.es/noticias/partforana/2012/10/26/84109/empresarioplanea-convertir-fortaleza-protegida-forti-cala-chill-out.html>

Mari, F. (20 d'Abril de 2010). Doble sanció patrimonial per a Santanyí Patrimoni dóna dos mesos a l'Ajuntament per restituir els elements il·legals a la torre de Roca Fesa i la fortaleza de Porto Petro. DBalears. Recuperat de <https://dbalears.cat/cultura/2010/04/20/234439/doble-sancio-patrimonial-per-a-santanyi.html>

8.3. Imatges de Google Maps:

Annex 1 - Diapositiva 6

<https://www.google.es/maps/@39.3603494,3.1611519,13z>

(Recuperat 01-07-2017).

Diapositiva 13:

<https://www.google.es/maps/@39.3542008,3.1567395,12.75z>

(Recuperat 03-07-2017)

Annex 2: Diapositiva 7:

<https://www.google.es/maps/@39.3427958,3.1599108,13.5z>

(Recuperat 03-07-2017)

Annex 3: Diapositiva 3:

<https://www.google.es/maps/@39.3614022,3.2357107,833a,35y,323.37h,50.88t/data=!3m1!1e3>

(Recuperat 05-07-2017)

Diapositiva 4:

<https://www.google.es/maps/@39.3694313,3.2353255,1323a,35y,245.1h,7.11t/data=!3m1!1e3>

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

(Recuperat 05-07-2017)

Diapositiva 5:

[https://www.google.es/maps/@39.3715711,3.2297726,1413m/data=!3m1!1e](https://www.google.es/maps/@39.3715711,3.2297726,1413m/data=!3m1!1e3)

[3](#)

(Recuperat 05-07-2017)

9. Annexos

A continuació es presenten els diversos annexos del treball. Estaran dividits en tres annexos diferents cada un corresponent al seu itinerari amb les activitats de desenvolupament abans de la sortida, el recorregut i les seves feines i finalment les activitats de consolidació.

9.1. Annex 1: Els jaciments arqueològics de Santanyí

ELS JACIMENTS ARQUEOLÒGICS DE SANTANYÍ

Com vivien els habitants de Santanyí
durant la Prehistòria?

Amb qui varen tenir contacte?

Quines estructures arquitectòniques
predominaven?

En grups de 4 o 5 persones, els alumnes
de 1r d'ESO hauran de dur a terme un
informe final amb una presentació
davant els companys sobre els diferents
jaciments arqueològics del terme de
Santanyí.

Activitats abans de la sortida:

Act. 1: Digues si les següents frases són vertaderes o falses, corregeix les que siguin falses:

1. La Prehistòria és l'etapa més llarga de l'evolució de la humanitat
2. Els primers humans eren incapaços de viure en societat
3. Durant la Prehistòria els éssers humans varen canviar d'aspecte, varen dominar el foc i varen començar a escriure
4. La Prehistòria va començar fa un milió d'anys i va acabar cap al 5.500 a.C.

Act. 2: Vídeo educatiu que mostra els processos i mètodes de l'arqueologia.

Respon les següents preguntes:

- Què t'ha cridat més l'atenció del vídeo?
- Què estudien els arqueòlegs?
- Com es denominen les capes de sediments que trobem a un jaciment arqueològic?

Act. 3: Localitza al mapa els següents jaciments arqueològics referits al terme de Santanyí:

- Turó Fortificat des Rafal des Porcs / Es Baus
- Poblat murat de Ses Talaies de Ca'n Jordi
- Talaiot de Ca'n Bennasser
- Talaiot de Son Danús Vell
- Poblat murat de Son Danus Vell
- Sa Cova de sa Madona (s'Alqueria Blanca)
- Necròpoli de Son Costa Ponç
- Necròpoli de Calonge

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Act. 4: Treballar un eix cronològic

- Quines etapes s'han establert per a la Prehistòria de les Illes Balears?
- Assenyala a l'eix cronològic on estarien ubicats els jaciments arqueològics que estudiarem.

A continuació, durant la darrera sessió abans d'iniciar el recorregut didàctic, els alumnes han de fer grups de 4 o 5 persones. Cada un d'ells tindrà una feina específica:

1. Coordinador: ha d'intentar que tots els membres del grup facin la seva feina, a més de motivar-los.
2. Reporter: serà l'encarregat d'exposar els continguts treballats pel grup a la resta de companys.
3. Reporter 2: serà l'encarregat de realitzar l'informe final.
4. Càmera: la seva feina serà enregistrar la sortida (realitzant fotografies, per exemple) i treballar l'edició del vídeo o presentació posterior.

Cada una d'aquestes assignacions pot estar formada per un o dos alumnes depenent del radi que hi hagi a classe.

GRUP 1: Turó Fortificat des Rafal des Porcs / Es Baus - Talaiot de Son Danús Vell

El grup 1 haurà d'investigar sobre els jaciments del Turó fortificat des rafal des Porcs i el Talaiot de Son Danús. L'informe final haurà de tenir les característiques principals; a continuació exposo una sèrie de qüestions per guiar a l'alumnat.

- Quina era la seva funció?
- Com podem datar aquests jaciments?
- Tenen relació amb altres jaciments pròxims?

Grup 2: Poblat murat de Son Danús Vell – Sa Cova de sa Madona

El grup 2 haurà de treballar els jaciments de Son Danús Vell i sa Cova de sa Madona. Hauran de cercar informació per realitzar l'informe el dia de la sortida. A continuació, es presenten una sèrie de preguntes que poden servir de guia per l'alumnat.

- Quina funció tenien?
- Hi ha qualque relació entre aquests jaciments?
- Varen conviure al mateix temps?

Grup 3: Poblament murat de Ses Talaies de Ca'n Jordi – Necròpoli de Son Costa Ponç

El grup 3 tindrà la feina de documentar-se sobre ses Talaies de Ca'n Jordi i la necròpoli de Son Costa Ponç. A l'informe final, han de constar les característiques principals de cada un d'ells. A continuació, exposo unes qüestions com a guia per l'alumnat.

- Quina funció tenia cada un d'ells?
- Tenen alguna relació?
- Quines són les semblances i diferències?

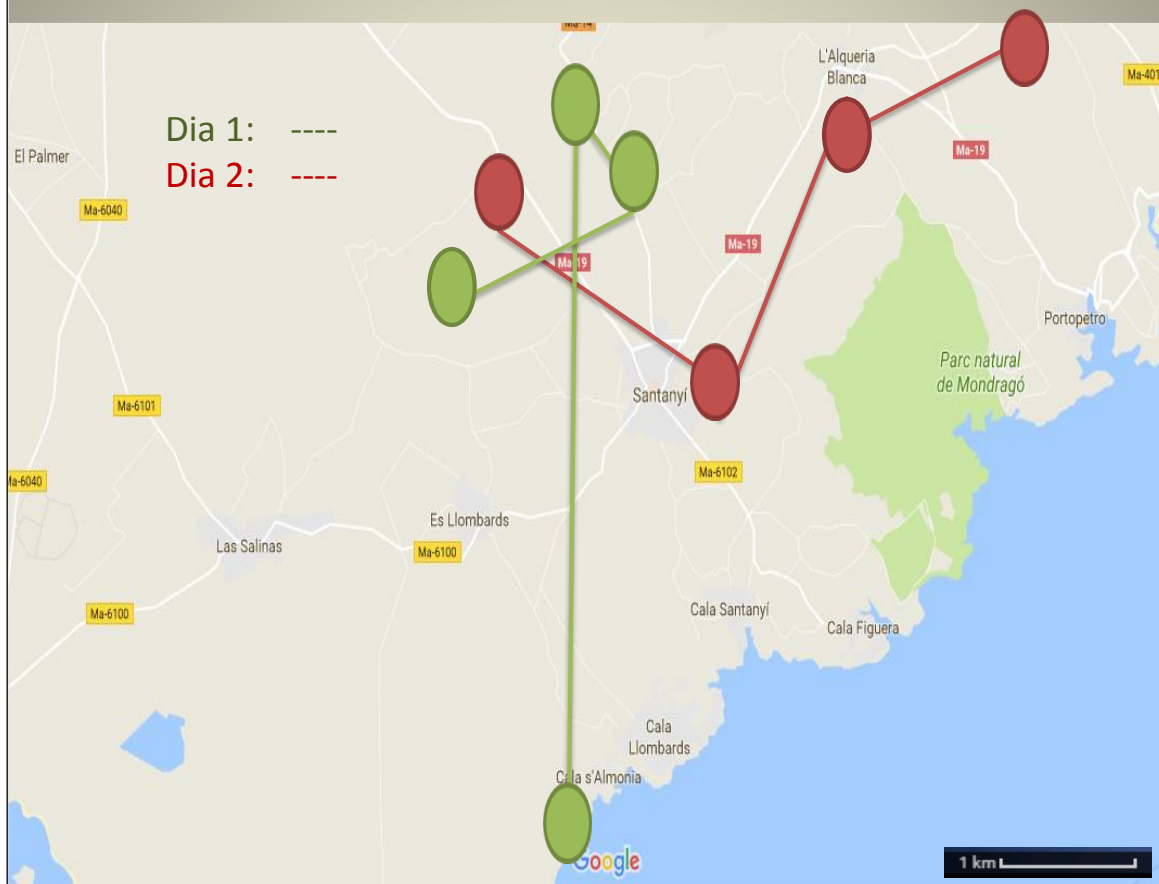
Grup 4: Talaiot de Ca'n Bennasser – Necròpolis de Calonge

El grup 4 treballarà el talaiot de Ca'n Bennasser i la necròpolis de Calonge. L'informe final que han d'exposar el dia de la sortida ha de tenir les característiques principals de cada un d'ells. A continuació, exposo una sèrie de qüestions que poden servir de guia a l'alumnat.

- Quina funció tenien?
- Tenen alguna relació entre ells? Varen estar en contacte?
- Què ens poden dir els objectes trobats?

Activitats durant la sortida

A continuació exposo una sèrie d'activitats que es poden realitzar durant les visites als diferents jaciments:

1. Explica que va passar a Mallorca cap 1300 a.C. i a partir de 800 a.C. Com era l'estructura d'un poblat talaiòtic?
2. Identifica les següents imatges i anomena una característica:

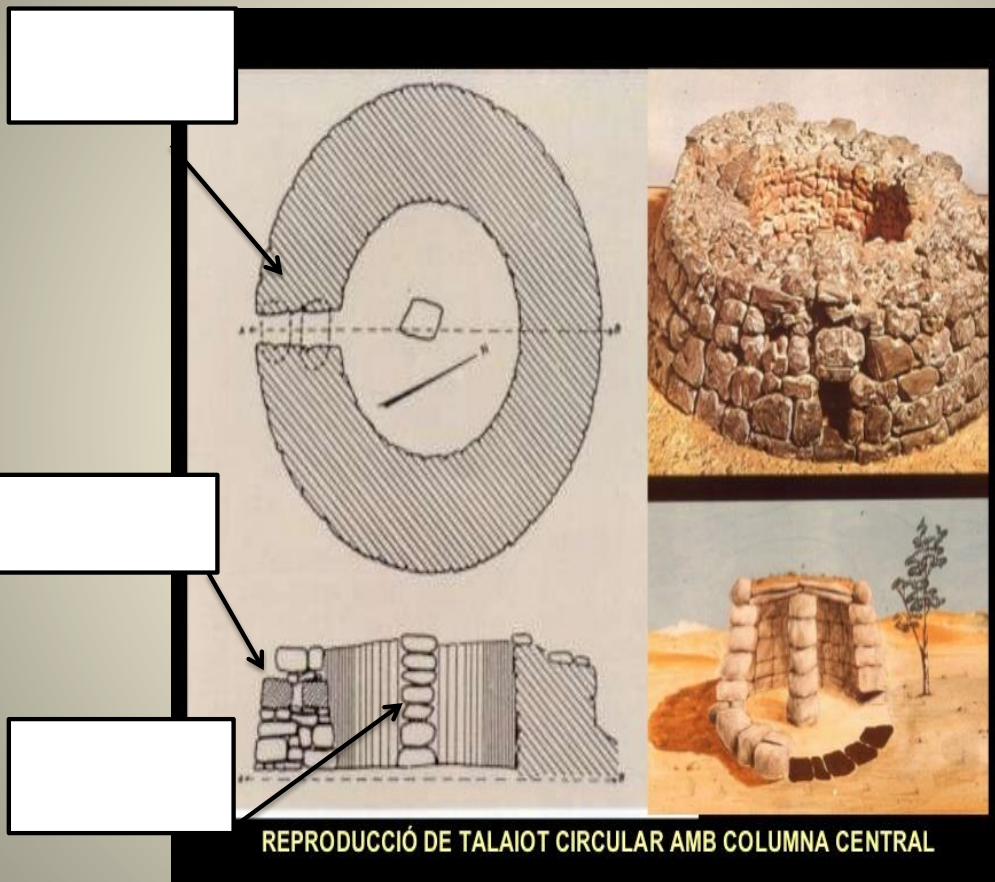
3. Llegeix el text i omple els buits:

El pretalaiòtic és el període anterior a l'època talaiòtica. Durant aquest llarg període, els habitants de les illes Balears varen rebre les influències dels navegants orientals que arribaven fins a les costes mediterrànies occidentals a la recerca de l'estany, que era un metall indispensable per a l'obtenció del bronze.

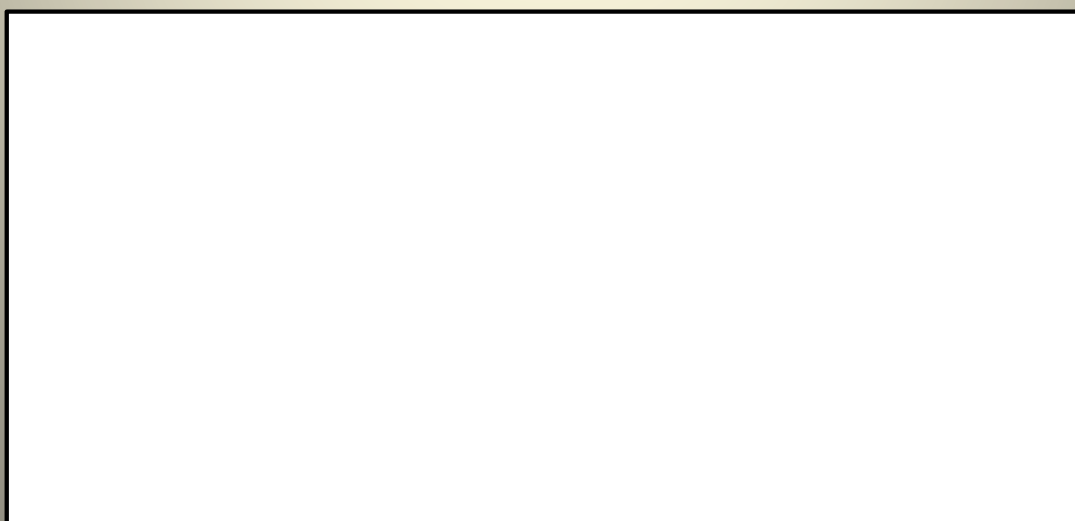
L'home pretalaiòtic, vivia en petites comunitats pacífiques dedicades a l'agricultura, la ramaderia, la recol·lecció i la caça. Els habitacles més utilitzats eren les coves naturals i els recers rocosos. També construïren barraques de fang, pedres i ramatge.

- a) El pretalaiòtic és el període anterior a l'època _____ . La seva cronologia abraça des del _____ fins al _____ .
- b) b) L'home pretalaiòtic, vivia en petites comunitats _____ dedicades a _____ , la ramaderia, _____ i la caça.

4. Situa els següents elements al lloc corresponent:

5. A partir d'aquesta reproducció, dibuixa una ceràmica, un objecte de bronze i un d'os.

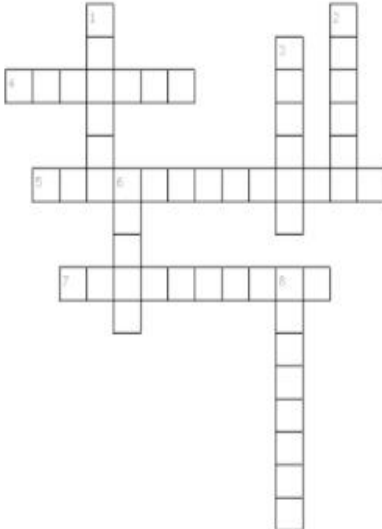

6. Llegeix el text i fes un resum amb les teves paraules sobre el paper dels foners balears.

“En el combat llancen pedres molt més grosses que les que solen llançar altres pobles amb les mateixes armes, i amb una tal força que semblen tirs de catapulta. Per aquesta raó, en els atacs a un recinte emmurallat fereixen greument els qui es troben darrera els parapets; en les batalles campals perforen escuts, cascs i qualsevol cuirassa protectora. Són tan segurs en el tir que la majoria no erra el fitó”. (Diodor, 5, 18, 3)

7. Completa els mots encreuats:

Down

1. Material de coure i estany

2. Primer període de la prehistòria de les Illes Balears

3. Monuments ciclopis en forma de nau capgirada

6. Sepulcre megalític

8. Objectes fets de fang que utilitzaven les comunitats prehistòriques

Across

4. Nom de les coves d'enterrament

5. Període entre 3000 i el 1300 a.C. a les Illes Balears

7. Darrera fase cultural de la prehistòria de les Illes Balears

Activitats després de la sortida:

Els alumnes hauran de realitzar a les sessions posteriors la creació de l'informe que ens hauran de lliurar així com la presentació que han de fer davant els companys i el professor. Amb aquesta feina, els alumnes segueixen treballant els continguts dels itineraris i utilitzant les seves notes i activitats per consolidar el que han après.

Avaluació

Mitjançant una coavaluació, els alumnes i el professor valoraran l'informe de cada un dels grups.

El docent comptarà amb els vídeos o presentacions per establir una qualificació però comptarà amb l'ajudada de les rúbriques, les activitats anteriors i durant la sortida i finalment la autoavaluació.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

GRUP 1	SI	REGULAR	NO
Ha estat completa?			
Han exposat nous coneixements?			
Ha estat original?			
Anomena allò que t'hagi cridat més l'atenció:			

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

GRUP 2	SI	REGULAR	NO
Ha estat completa?			
Han exposat nous coneixements?			
Ha estat original?			

Anomena allò que t'hagi cridat més l'atenció:

--

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

GRUP 3	SI	REGULAR	NO
Ha estat completa?			
Han exposat nous coneixements?			
Ha estat original?			
Anomena allò que t'hagi cridat més l'atenció:			

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

GRUP 4	SI	REGULAR	NO
Ha estat completa?			
Han exposat nous coneixements?			
Ha estat original?			
Anomena allò que t'hagi cridat més l'atenció:			

AUTOAVALUACIÓ DEL GRUP

AUTOAVALUACIÓ: VALORACIÓ DEL GRUP										
GRUP:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
He participat de forma activa?										
He complert les exigències?										
He realitzat les tasques?										
He ajudat a preparar les tasques?										
Estàs content del treball del grup? Per què?										
Valora l'activitat. Destaca dues coses positives i dues coses negatives										

9.2. Annex 2: Les fortificacions de Santanyí

LES
FORTIFICACIONS I
EDIFICIS
DEFENSIUS DEL
MUNICIPI DE
SANTANYÍ

Quina història amaga la Porta Murada de Santanyí?

De qui havien de defensar-se el habitants de Santanyí al segle XV?

En grups de 4 o 5 persones, els alumnes de 2n d'ESO hauran de dur a terme un treball d'investigació sobre els edificis defensius del terme de Santanyí de caràcter patrimonial per tal de conèixer l'estat actual d'aquests elements defensius.

Activitats abans de la sortida:

Act. 1: Video educatiu on podem veure diferents tipus de fortificacions de Mallorca:

Respon les següents qüestions:

- Quina forma solen tenir les fortificacions?
- On estan construïdes?
- Contra qui pensen havien de defensar-se?

Act. 2: Llegeix el text i contesta les preguntes:

El 1300, el rei Jaume II de Mallorca manà fundar la vila, sens dubte a partir del nucli preexistent. En aquella època ja es parla d'una murada, però la seva existència no està provada en els segles XIII i XIV. El 1386, el governador Sagarriga visità la vila acompanyat de tècnics en fortificacions —ja que aleshores no hi havia cap obra de defensa— i manà que es fortificàs l'església. Al costat de l'actual església parroquial i formant un mateix conjunt hi ha el Roser, que fou la primitiva parròquia, construït a la primera meitat del segle XIV.

[...]En el segle XVI, el perill dels pirates musulmans arribà a l'apogeu. El 1531 els musulmans saquejaren la vila i feren un gran nombre de captius; el temor va ser tan gran que quaranta famílies abandonaren la vila. Aquell mateix any se sol·licità ajuda per fortificar la vila al Gran i General Consell.

Coneguem Mallorca, Consell de Mallorca

- Qui va fundar la vila de Santanyí? De quin any data la primera murada?
- Quin era el perill costant dels habitants de Santanyí?
- Quin és l'edifici que es va fortificar?

Act. 3: Relaciona els següents conceptes amb la seva definició:

*Berber- Torre- Espitllera-Gran i
General Consell*

1. Edifici defensiu que ajudava a protegir-se dels pirates.
2. Nom atorgat als habitants del Nord d'Àfrica que atacava les costes de les Illes Balears al segle XV.
3. Màxim òrgan políticoadministratiu i de representació del Regne de Mallorca
4. Petita osca per on podien llançar fletxes els defensors d'una torre o per on podien vigilar sense fer-se mal bé.

Act. 4: Situa les següents fotografies al lloc corresponent.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Act. 5: Llegeix la següent notícia:

L'Ajuntament de Santanyí té dos mesos per restituir les dues baranes d'acer inoxidable col·locades de manera il·legal a les torres de Roca Fesa i a la fortificació de Porto Petro, ambdues declarades Bé d'Interès Cultural (BIC).

[...] la pèrdua "d'una mènsula única a Mallorca que a l'hora de **rehabilitar la torre** es va desmuntar, es deixà a fora, i va desaparèixer", explicà l'expert. "Tot això s'ha perdut per sempre i la que han posat ara no té res a veure amb l'original", es lamentà.

<https://dbalears.cat/cultura/2010/04/20/234439/doble-sancio-patrimonial-per-a-santanyi.html> (Recuperat 14/07/2017)

Debat en grups de 4 o 5 persones sobre el patrimoni cultural.

- Per què l'Ajuntament de Santanyí no va actuar correctament?
- Per què és tan greu que no es respecti la reconstrucció ?

A continuació, mitjançant grups cooperatius de 4 o 5 alumnes, hauran d'eleger el rol que han d'adquirir durant el treball. Durant la darrera sessió, es formaran els grups per la sortida del proper dia.

- Guia del grup: encarregat de que la resta faci la seva feina i orientar-los si hagués dubtes.
- Càmera: encarregat de fotografiar allò que sembli d'interès per la investigació.
- Especialista en patrimoni: seran els encarregats de escriure d'allò que veuen, així com valorar l'estat dels elements.

Cada alumne té el seu rol associat. Els especialistes podran ser dos o tres alumnes depenent del rati a l'aula.

Activitats durant la sortida

A la següent pàgina es troben els elements a investigar amb un petit requadre on els alumnes haurien d'escriure les impressions que troben importants. Es una forma d'adquirir nous coneixements descobrint per si mateixos

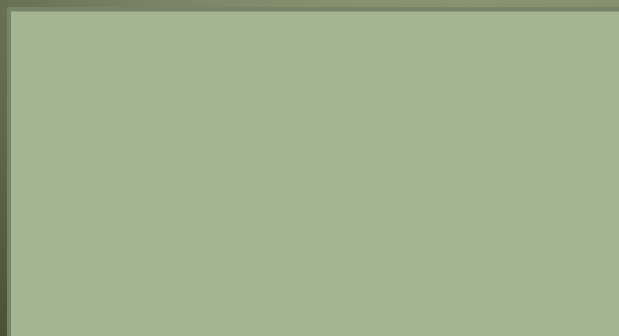

DIA 1:

Sa Porta Murada

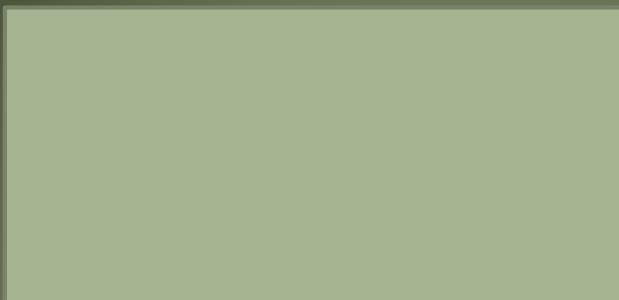

Es Roser

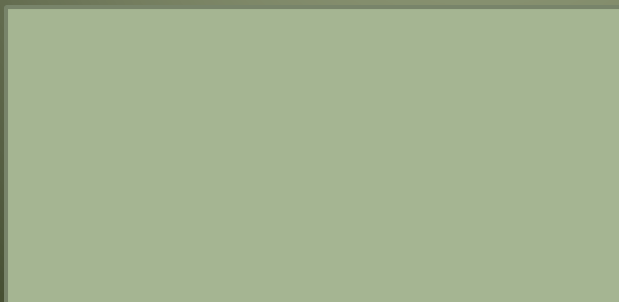

DIA 1:

Sa Torre d'en Beu

Sa Torre Nova

DIA 2:

Santuari de Nostra Senyora
de Consolació

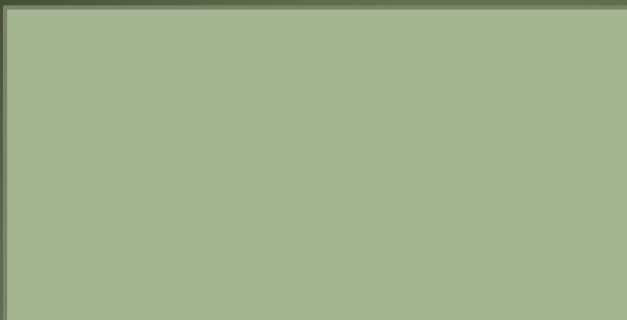

“Castell” de Porto Petre

DIA 2:

Es Fortí

Activitats després de la sortida

Un cop finalitzat l'itinerari didàctic, cada un dels membres del grup ha d'exposar les seves opinions per tal de posar en comú tot allò observat durant les sessions del recorregut.

Finalment, han d'elaborar un informe amb les aportacions de cada un dels membres sobre les fortificacions i edificis defensius del terme de Santanyí.

La investigació hauria de tenir una extensió màxima de 5 o 6 pàgines.

El seu informe final hauria de contenir les fotografies adients, bibliografia i una portada. A més, hauria de tenir una estructura bàsica de continguts:

- La història de l'element; es pot realitzar individualment o d'una forma conjunta.
- Reflexió sobre l'estat dels ítems estudiants.
- Realitzar una proposta de millora per el seu manteniment o una proposta per propagar la seva visita.

Avaluació

Mitjançant una coavaluació, els alumnes i el professor valoraran l'informe de cada un dels grups.

A més, per tal d'establir la qualificació, el docent compta com ja hem dit amb l'informe final i el dossier de treball individual, així com l'observació directa. La coavaluació ens ajudarà a consolidar els coneixements.

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Grup 1										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
										Té l'extensió adequada?
										Conté les tres parts de l'estructura?
										Utilitza material d'investigació? (Bibliografia, fotografies)
										És un treball original?
Anomena dos aspectes que t'hagin cridat l'atenció i dos d'allò que haurien de millorar:										

Grup 2										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
										Té l'extensió adequada?
										Conté les tres parts de l'estructura?
										Utilitza material d'investigació? (Bibliografia, fotografies)
										És un treball original?

Anomena dos aspectes que t'hagin cridat l'atenció i dos d'allò que haurien de millorar:

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Grup 3										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
										Té l'extensió adequada?
										Conté les tres parts de l'estructura?
										Utilitza material d'investigació? (Bibliografia, fotografies)
										És un treball original?
<p>Anomena dos aspectes que t'hagin cridat l'atenció i dos d'allò que haurien de millorar:</p>										

Tres itineraris didàctics per alumnes de 1r i 2n cicle d'E.S.O a Santanyí.

Grup 4										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
										Té l'extensió adequada?
										Conté les tres parts de l'estructura?
										Utilitza material d'investigació? (Bibliografia, fotografies)
										És un treball original?
Anomena dos aspectes que t'hagin cridat l'atenció i dos d'allò que haurien de millorar:										

AUTOAVALUACIÓ DEL GRUP

AUTOAVALUACIÓ: VALORACIÓ DEL GRUP										
GRUP:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
He participat de forma activa?										
He complert les exigències?										
He realitzat les tasques?										
He ajudat a preparar les tasques?										
Estàs content del treball del grup? Per què?										
Valora l'activitat. Destaca dues coses positives i dues coses negatives										

9.3. Annex 3: Com destacaries els béns culturals de Cala D'Or?

COM
DESTACARIES ELS
BÉNS CULTURALS
DE CALA D'OR ?

Com va anant creixent el poble de
Cala D'or?

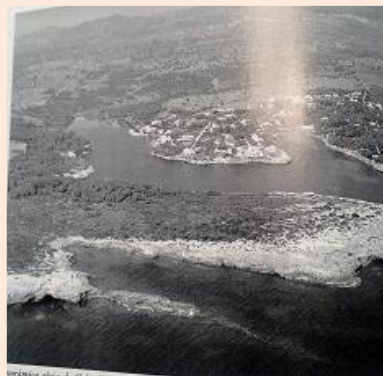
Qui va ser el seu fundador?

Quins són els edificis primerencs?
Encara es conserven?

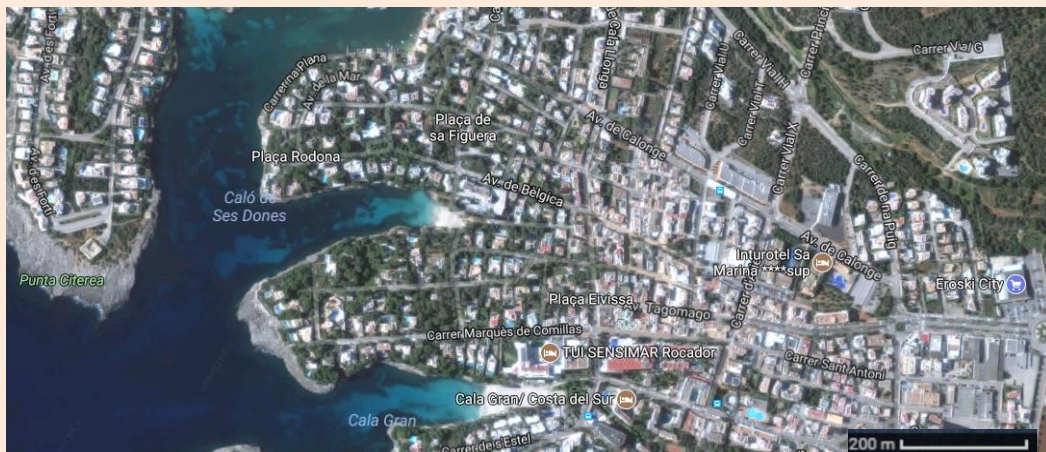
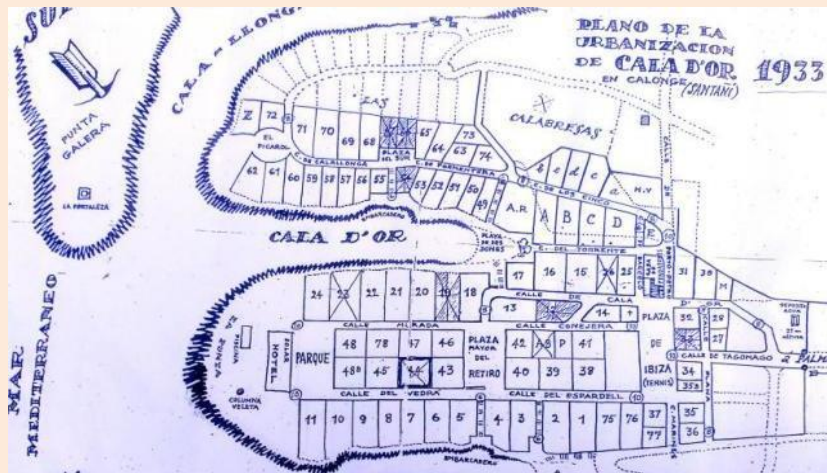
Amb grups cooperatius de 4 o 5
alumnes, hauran de treballar
fotografies antigues i comparar-les
amb l'actualitat així com
documentar-se sobre l'evolució
històrica del poble per resoldre la
qüestió plantejada.

Activitats abans de la sortida:

Act. 1: Quina diferència pots apreciar a les diferents fotografies?

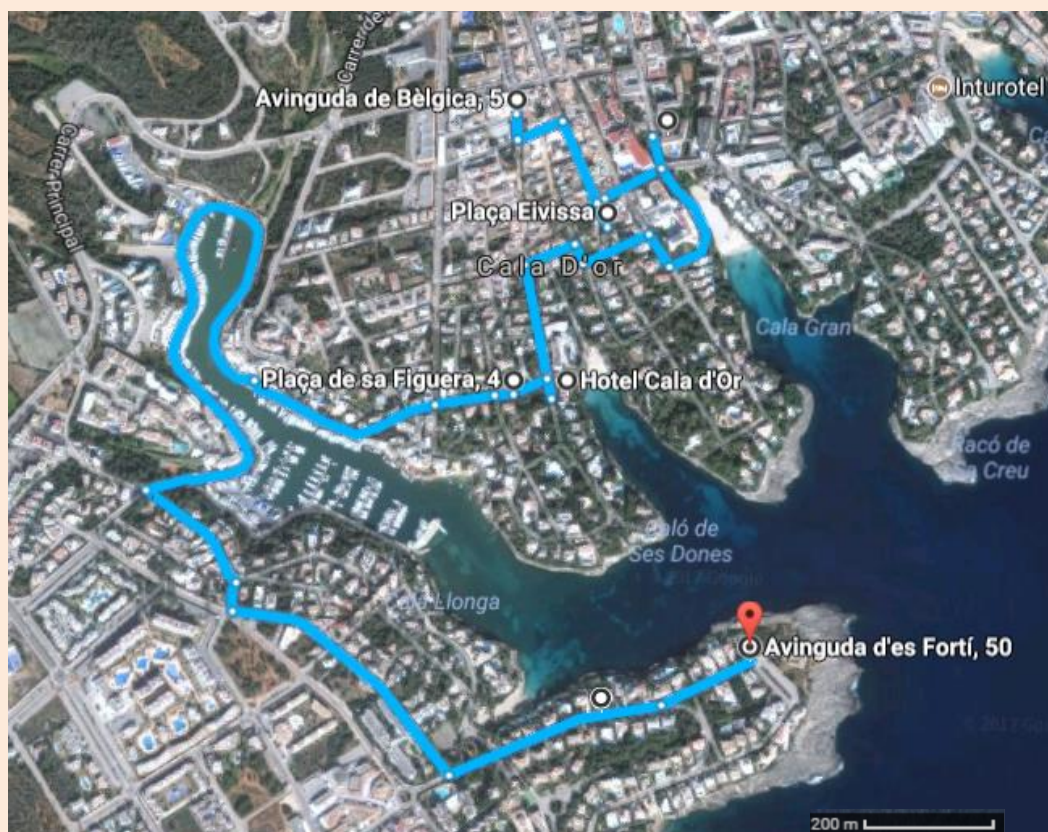

Act. 2: Quina diferència pots apreciar entre un l'esborrany i la fotografia?

Activitats durant la sortida:

A continuació, es presenta el mapa del recorregut dels alumnes, començant per la Plaça Costa i acabant a Es Fortí.

Parada 1: Plaça Josep Costa

Activitat: Anomena els noms dels carrers pròxims a la plaça. Tenen alguna relació?

“Costa va ser un artista...
Que va arribar a Mallorca a retirar-se, conegué aquests llocs, i se’n va enamorar per fer feliç a altra gent i sobre tot perquè poguessin viure aquí”

Parada 2: Plaça Eivissa

“Pel meu amor a Eivissa, que és l’illa que em va veure néixer i pel semblant de la costa del llevant mallorquí [...] vaig batejar els carrers i avingudes de Cala d’Or amb els noms de les petites illes de l’arxipièlag pitiús: Tagomago, Formentera... [...] i al final, la major, la plaça Eivissa” *Santanyí, núm. 67*

Activitat: Per arribar a la Plaça Eivissa hem caminat per l’avinguda Tagomago. D’on prové aquest nom a part de ser un illot pitiús?

Parada 3: Hotel Cala Gran

“A Cala Gran han construït l’hotel d’aquest nom. És el seu propietari en Francesc Riera de l’antic hotel, i família. Són de bravejar el seu bon tracte, amabilitat i cuina.”

Activitat: Quina repercussió té al mediambient la proximitat d’aquest hotel amb la platja?

Parada 4: Hotel Cala d'Or

“I el nom de Cala d'Or, dón ve – em demanen moltes vegades. La cala més polida d'Eivissa és Cala d'Hort...”
Santanyí, núm. 67

Activitat: Descriu la platja de Cala D'or, acompanyant-la d'una fotografia; quin és l'element que es veu al fons?

A large, empty rectangular box with an orange border, intended for students to write their description and provide a photograph of the beach.

Parada 5: Església de Cala d'Or

“Don Pep Costa i Don Andreu Rigo, el vicari, no s’entenien sobre l’edifici que volien; es torbaren a acabar el temple”

Activitat: Per què Josep Costa volia que els edificis tinguessin elements eivissencs? A l’actualitat, es mantén als edificis de Cala D’or? Abans de la sortida, cerca qualche notícia al respecte.

Parada 6: es Fortí

“Davant els nostres ulls es troba un castell quadrat, es Fortí o Bateria de Cala Llonga, de 30 vares per banda i 6 ½ peus de gruix [...] fou construït [...] pel comandant general de les Illes.” *Les Balears, Mallorca V (pàg. 863) Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria.*

Activitat: Quina és la teva opinió respecte a la següent notícia: **Un empresario planea convertir la fortaleza protegida de es Fortí de Cala d'Or en un 'chill out'**.
Exposa tres arguments a favor i tres en contra.

Activitats després de la sortida:

Els alumnes hauran de realitzar un informe amb tota la informació obtinguda a la sortida. A més, la darrera sessió servirà com a cloenda duent a terme un debat sobre el problema plantejat.

L'estructura d'aquest informe que els ajudarà a l'hora de debatre els arguments amb els companys, ha de tenir mínimament quatre punts claus:

- Breu introducció de l'organització, dels rols de cada un, etc.
per tal de comprovar com ho han fet els altres.
- Anàlisi de les fonts emprades per documentar-se abans de la sortida.
- Un recull de la informació de la sortida: si han realitzat entrevistes, la fotografia del lloc visitat, etc.
- I una reflexió final que englobi les opinions individuals de cada un d'ells.

Avaluació:

Pel que fa a l'avaluació, l'observació directa de la feina a classe, els informes de cada grup, les rúbriques del treball cooperatiu i l'autoavaluació ens servirà per valorar i qualificar la feina de l'alumnat.

AUTOAVALUACIÓ DEL GRUP

AUTOAVALUACIÓ: VALORACIÓ DEL GRUP										
GRUP:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
He participat de forma activa?										
He complert les exigències?										
He realitzat les tasques?										
Estàs content del treball del grup? Per què?										
Valora l'activitat. Destaca dues coses positives i dues coses negatives										